

NOĆNI EKSPRES

MILAN ZAGORAC

SADRŽAJ

1. DIO	
ONO VANI	2
Život u obiteljskom domu pl. Turkovicza	3
Ono vani	24
Noćni ekspres	31
Specijalni slučaj	39
2. DIO	
DOKAZ UROĐENOG IDIOTIZMA	52
Halo, Pula, imamo problem	53
Dokaz urođenog idiotizma	57
Karmine za gospođu Š.	60
Bajka o oholoj princezi	63
Grand mal	65
Preko oceana	67
O autoru	71
Impresum	72

Ako čovjek nikad ne proturječi samome sebi, razlog mora biti zacijelo u tome da gotovo nikada ništa ni ne kaže.

Erwin Schrödinger

Svima koji su me učili tražiti junaka u sebi

1. DIO ONO VANI

ŽIVOT U OBITELJSKOM DOMU PL. TURKOVICZA

1.

Poslala me na, vjerujem, najgluplji i najbezvezniji zadatak koji je mogla izmisliti; to je nešto u kategoriji „hajde da se riješimo male, neka nešto radi“. Iako sam radila uglavnom glupe zadatke, a one navodno važne je radila glavna urednica (koju sam, usput, prisilno zvala imenom jer bi se, kao, ljutila ako bih joj rekla „šefice“ i morala sam biti na jednako tako prisilnom prisnom „ti“), ovaj mi se činio zaista nebulozan. Još nešto što mi je dokazivalo da sam očito – luzerica.

Kvaka je bila da ona nije znala da ja imam jedan sasvim drugi plan, a koji definitivno nije računao na nju. No, kako god, ovoga sam časa bila gubitnica prve klase.

Prema kraju faksa imala sam visoko mišljenje o sebi, a tome je „pripomogla“ i ona pomalo isprazna nadmenost da smo mi s humanističkih i filozofskih fakulteta intelektualno superiorniji od ostalih koji su samo tehnolozi „zlog sustava“, pa smo samim time i „moralno ispravniji“, ako ne i jedina moralna vertikala... No, nakon završetka sam se malo slomila, mislim, te su me godine čekanja navodno pravog posla pretvorile u jadnicu, tj. osjećala sam se kao jadnica, zarobljena u šupku svijeta, s tom sam diplomicom na kraju konobarila po perifernim birtijama imena „A je to“, „Holeywood“ (da, baš tako se piše) ili „Tiffanny“ (i to se tako piše), ali i to se činilo bolje od raznošenja letaka, no miljama ispod nekog finog, mirišljavog hotela gdje su kao recepcionarke poupadale neke kolegice čija su lišca bila pupastija, okice svjetlije, a noktići neizgrize i manikirani na najbolji mogući način, za razliku od mojih. Uopće neću o idealnim javnosektorskim uhljebovinama; to mi se činilo nedostižnim snom. A za inozemstvo nisam imala hrabrosti.

Vjerojatno bih tako konobarila do kraja svijeta da se nekim čudom, nemam pojma kako, nekom providnošću, najvjerojatnije i poznanstvima moga tate, nije ukazala prilika da me ubaci, ne znam kako bih to drugačije rekla, uvali na „stručno osposobljavanje“ u lokalni list imena „Naša šterna“, koji je bio financiran iz proračuna te jedinice lokalne samouprave i dijelio se besplatno na mjesečnoj razini, uz račune objedinjene naplate, svim stanovnicima općine, pardon, grada.

No, ja sam živjela u Rijeci, „plaća“ koju sam dobivala na „stručnom“ (dakle, osposobljavanju, tako se to skraćeno naziva) predstavljala je bijedu, pa sam svakodnevno do redakcije išla

prigradskim busom koji je tih 25 kilometara prevaljivao za točno 45 minuta u jednom smjeru, otprilike taktom od 2 sata između polazaka, s posljednjim oko 20.00 – naime, za to sam dobivala kartu, a loko-vožnje za zadatke često su se obavljale vozilom mjesnog hotelovlasnika čiji je vozač Mladen prebacivao gamelice s hranom penzićima koji nisu kuhali (takvi su činili zapravo više od pola stanovnika grada), a što je predstavljalo humanitarni i socijalni čin koji se u svakom broju „Naše šterne“ višestruko isticao kao hvalevrijedna iznimka u moru samo i isključivo loših fenomena vanjskoga svijeta.

Gradić P. je malen brojem stanovnika, vrlo stare populacije, ali razbacan u desetak manjih naselja, pa stoga i dosta teško dostupan ako nemate auto. Cijela je ta općina živjela od dvije stvari: dosta divlje organiziranog turizma ljeti (sa svega dva hotela, zadnji put uređenih 60-ih i s jednim kampom koji je djelovao kao naselje psećih kućica), s jako izraženom važnošću marine, i suhe i one na moru, a koja je, uz malu brodogradnju te barem 30% odraslog muškog radnosposobnog stanovništva na platformama, predstavljala svu privrednu aktivnost. Stanovnici su, dakle, zimi uglavnom starci u tim razbacanim naseljima.

Mjesto na prvi pogled vara, naime, trebalo mi je najmanje dva mjeseca da shvatim kako nisam u sirotinjskoj nedodžiji, nego u nečemu što mi je jako teško opisati, ali da se sažeti u jednoj rečenici neke starice koju sam prije mjesec dana pitala o kvaliteti komunalnih usluga u mjestu (wtf? koje komunalne usluge?). Naime, sama je živjela u vrlo staroj vili na stijeni uz more, otac joj je bio predratni gradonačelnik, djed vlasnik udjela u brodarskoj firmi, a pradjed valjda isto, djeca su odavno negdje, u Zagrebu, Kanadi, Rijeci, nije ni bitno, muž pokojan još od 1972., i sve je izvana djelovalo pomalo trnoružičinski, kao da sam došla u kuću u kojoj sto godina nikoga nije bilo, pa je, eto, umjesto princeze u njoj oživjela ova baba. Kuća se malo pretenciozno zvala „Vila Gele“. Vidjelo se da je to bila vila – možda 1914. – no danas je to bila kuća za siromašnu staru babu, kojoj je naokolo divljalo bilje, mogu misliti na što je sve to sličilo ljeti, nepokošena trava ispred garaže i ulaza, odnosno atrijske, i zapuštene škure zadnji put premazane možda 1968., u sklopu radova na nekom brodu gdje se lako maznula manja količina antivegetativne boje (naime, mjesto je nekad imalo veće brodogradilište), a koja evidentno nije imala loš utjecaj na zdravlje i sveprisutnu dugovječnost.

Dakle, ta mi je baba, zvat ću je šjora F., rekla da je sve tako zapušteno jer „bi se nekemu tu moglo svidet, pa bi se mogao vratiti“, a što nije potvrđivala samo vanjšina šjorine kuće nego i cijelo uzobalno šetalište, odnosno balustrada, prepuno art deco vila i pansiona, sve od reda ruiniranih objekata koje... Ma u koje da se uložilo minimum sredstava, mjesto je moglo biti

mini Opatija, mini nešto, mini St. Tropez, nije ni važno, a ne ova jazbina u kojoj nema teorijske šanse da se dogodi išta dobro, kamoli zanimljivo.

No, taj mi je iskaz rekao puno o mentalitetu mjesta: ono je bilo vrlo zatvoreno, tek toliko odškrinutih vrata da djeluje kao mjesto, no zapravo s nekim svojim životom iznutra koji nikako nisam shvaćala. Mogla sam krenuti već i od same šjore F.; naime, ona jest imala neku penziju, ali je imala još neke prihode, osim toga imala je vilu uz more, kakva jest da jest, ali realne vrijednosti između pola milijuna i milijun eura, o tome nije bilo dvojbe, a tako su i drugi mještani imali još neke prihode, tako su svi imali neke prihode, štoviše, dobre prihode, što s platforme, što od ljeta, što od doznaka rodbine iz inozemstva i kad se malo bolje pogleda, sva mjesta gdje su bili vidljivi neki radnici, od onih hotelskih do prodavačice u mjesnom dućanu, ama baš svi su od nekud dolazili, a nitko, ali nitko nije imao korijene u samome mjestu.

Šefica, znači glavna urednica, ujedno i jedina osoba kojoj sam odgovarala za svoj posao, dakle pisanje tekstova, slikanje i prelamanje časopisa, objasnila je da je mjesto specifično po tome da se imovina nikada ne prodaje, nego se generacijama prenosi s koljena na koljeno, a ako je neoplemenjeno, to znači samo da nije pravo vrijeme za takvo što. Odnosno, da kažem riječima svoje šefice, „jednom će doći vrijeme kada će sve to opet propupati i procvasti“.

Sumnjala sam u to. Naime, ne vjerujem da se to ikada moglo dogoditi. Kad malo bolje razmislim, od rujna, a sada je siječanj, nisam vidjela ni jednog „tujem“ ili „stranjskog“ kako su nazivali ljude koji nisu bili iz mjesta ili nisu radili u mjestu, a što je najbolje od svega, mjesto je imalo i školu, ali nikada, ama baš nikada nisam vidjela ni jednog učenika, možda zato što je škola bila na rubu naselja, a učenici su bili dovoženi autobusima iz okolnih mjesta. Kako god, ta tišina dana, bez ikakve dječje cike oko velikog odmora, bila mi je najprije čudna, a nakon toga sam se i sama navikla na nju, valjda jednako kao i drugi.

Uglavnom se u redakciji nije događalo ništa, a rubrike koje je trebalo ispuniti, poput „črnih maća“ i „lepih rožica“ koje su bile utemeljene na nekim pseudopritužbama, kao i povremene izvještaje s mjesnih skupština i domjenaka te predstavljanja „va kaštelu“ i „narodnoj čitalnici“ (gdje je u jednoj kancelariji bila smještena sama redakcija, a to su bila dva stola, dva računala i hrpetina papira na šefičinom stolu) radila sam rutinski, ni ne razbijajući glavu o svemu skupa. Šefica je vodila brigu o političkoj korektnosti lista, dakle ona je vodila razgovore s važnim mještanima, što znači gradonačelnikom, vijećnicima i vlasnicima „većih“ privrednih subjekta, dok su meni ostajale babe, njihove komunalne pritužbe i potrebe, kao i tzv. događanja koja se moralo popratiti pa makar i s mjesec dana kašnjenja. Osim toga,

babama internet nije značio ništa, njima je riječ „štampana na papiru“ valjda olovnim tiskom bila jedina mjerodavna, a ove tekovine postindustrijske civilizacije kao da nisu ni postojale, odnosno postojale su, ali su se ignorirale s indignacijom.

Između ostalog, a nakon posjeta šjori F., zainteresirala sam se za nešto drugo, za to kako je gradić P. izgledao ranije, čemu sam tragove nalazila na blogovima, nešto na Facebooku, nešto na online crkvenim knjigama rođenih i umrlih od 1596. do 1903., gdje sam uglavnom uočavala sve od reda ista prezimena kao i danas, uz možda, ali možda, pokoji novitet (hvala Bogu na Jehovinim svjedocima i njihovoj beskrajnoj marljivosti, no nikako mi nije bilo jasno zašto samo do 1903.).

Onda sam naletjela na jedan film na Youtubeu: gradić P. 1927. Balustrada uz more, mali pansioni i hoteli, gospoštija jede ribu, konobari u bijelim rukavicama prilaze stolovima, taksiji prilaze lobijima hotela, natpis „concierege pozdravlja gostove“, dame sa suncobranima šetaju uz more, djeca se brčkaju na žalu, brkati muškarci sportskog duha u majicama na crte spremaju se na skok u more, slika podrhtava, onda ide natpis „život u obiteljskom domu pl. Turkovicza“, „kupališni život“, onda opet puno kupanja, barke na jedra... I tako sam gledala jednom, dva puta, tri, pet, dvadeset puta sam pogledala snimku; bila je to bezvezna propagandna snimka za potrebe tadašnjeg turizma, ali tada sam uočila jednu stvar, najprije u kući pl. Turkovicza, a zatim i Vili Gele; dobro, mogla je to biti neka baka ili majka šjore F., da, zaista se ti fenotipi ponavljaju, no tu je bilo još nešto, nešto što mi je spomenula sama šjora F. onaj dan – kada me kao usput pitala jesam li već čula za „kamenog čovjeka“. Tada sam pomislila da se radi o nečemu što mještani tako zovu, nekom spomeniku, kao što postoje „partizan“ ili „ribar“. Ne, nisam tada obratila pažnju na navedeno, ali sam uočila da se na snimci pojavljivalo baš to, neki čovjek u sivom odijelu kojem se nikad ne vidi lice. To sam opet gledala jednom, dva puta, tri, pet, onda sam shvatila da se „kameni čovjek“ možda nije odnosilo na spomenik niti na neki specifični lokalitet, nego na neku osobu, na nekoga konkretnog, možda nekog tada jako važnog, očito je čovjek bio važan ako je bio u odijelu s velikim lancem džepnog sata i boravio u kući pl. Turkovicza i šjore F., samo mu se nikada i nigdje nije vidjelo lice. Tijelo da, lice ne. Najprije sam pomislila da je riječ o nekom kasnijem uređivanju materijala ili možda o nekoj makulaturi koja se, eto, slučajno pojavljivala na licu baš tog i tog čovjeka.

No, tu je stvar bila gotova za mene. Priča me uhvatila, zgrabila, ne znam kako da to kažem, osjećala sam jako važnim razjasniti tko je taj „kameni čovjek“, na što mi je šefica rekla da je to neka mjesna priča, ali da ona ne zna ništa o tome, navodno neka urbana legenda, slično

onome što se govorilo u Rijeci o autostoperici kroz Tunel Učku, nešto slično onome samoubojici na Krčkom mostu, nešto bez veze, svi su vidjeli, ali nitko ništa nije znao, lokalna zabava, nebitnoća oko koje, kako mi je rekla, „neka ne razbijam glavu“. Kratko i jasno mi je dala do znanja da je priča nebitna i da je to sada efemerno kada se radi o montaži novih pontona za marinu u dvjema uvalama, a što mještani zaista ne prihvaćaju, iako „gradonačelnik smatra da je riječ o neviđenoj razvojnoj prilici“.

2.

Meni se činilo upravo suprotno, pa sam opet pozvonila na vrata šjore F.; naime, ona mi je bila jedini trag, na što mi je šjora rekla neka slobodno uđem, da će mi „napraviti kafe“.

Ovaj put sam pažljivije promatrala po kući: portreti brkatih muškaraca, secesijski sekreter, golemi sat na utege koji, naravno, ne radi, opet portreti, djeda, oca, regal s knjigama, višejezičan, naravno, na srebrom mi pladnju donosi kafe u lijepoj engleskoj keramici, „ah, to je moj pokojni otac donesao iz Liverpoola“, s posudicom s kockicama šećera, na zidu sada prepoznajem autentičnog i originalnog Mencija Klementa Crnčića, mjesni prizor mora, zatim još jednu sliku, ona mi kaže „barba Rude“, bila bih se zaklela da je to bio direktor hotela, ali dobro, neka je „barba Rude“, onda još jedna fotka, na njoj u sredini starica, pored nje sa svake strane po dvoje pomalo preplašene djece, ispred njih ogroman buket irisa, „moja nona, jadna, mrla je tega leta, bila je to ‘grda bol’, ovo joj je posljednja fotografija“; zatim sam bacila pogled na sliku, da, to joj je zaista bila posljednja fotografija, to je jedna od onih „krasnih“ postmortem slika, zato su djeca djelovala izbezumljeno i zato toliko cvijeća ispred „nonice“ koju su posjeli i onda retuširanjem nastojali oči učiniti živima sa sjajem jer mrtvac zapravo „gledaju“ nekako prazno. Valjda se već osjećao zadah pa da se spriječi nelagodna situacija, ispred se nakrcalo ono silno cvijeće.

„Ja sam na toj slici, ova malica s velom preko kose“, kaže mi šjora F. i nekako procijenim starost fotografije, ne znam ni sama kako, ali to je fotografija iz 19. stoljeća, štoviše, to i nije fotografija, to je dagerotipija...

„Ni baš neka fotografija, ali to je trisdrugega leta, ja sam imela 8“, kaže mi starica, iako bih se kladila da to nije istina. No po mojoj računici šjora F. bi sada imala 170-ak godina, pa se svakako činilo razumno prihvatiti njezinu argumentaciju, tada joj je „samo“ 92 godine, iako je izgledala znatno mlađe, barem kao u ranim osamdesetima.

„‘Kameni čovjek’ ti je jedna legenda, ma on ti ni stvaran“, sad mi napokon odgovori stara.
„Nama je kao djeci to bila zabava, imeli smo i ‘čovjeka drvo’ i da, bio je jako, jako popularan
‘čovjek mrkva’, ali ni jedan nije bio tako zanimljiv kao ‘kameni čovjek’“, završi stara.

„Mogu nešto napisati o tome?“ upitam.

„Ma budi pametna, zlato, svi će te ismijati“, odgovori mi stara, nastojeći me odvratiti.

Tu se razgovor ugodno priveo kraju, čak sam shvatila da šjora ima smisla za humor; na kraju mi je rekla neka nađem kega mladića, ali da ne tražim tu „va mestu aš su tu si malo ko z mokron krpon“.

Napokon sam otišla, iako mi je dojam onih slika i starice ostao dosta snažan još neko vrijeme, toliko da sam sljedeće noći usnula grozan san, naime, kako sjedim nasuprot starici i kako je gledam u lice, a onda mi jedan glas kaže da počnem gledati u onu postmortem sliku, ali ne u pokojnu nonicu nego u čovjeka koji nema lice, glas mi kaže da samo dugo gledam u njega i da ću napokon vidjeti lice đavla. Ja sam u njega uporno i uporno gledala, a onda se napokon pojavilo lice i da, vidjela sam. Nije izgledalo strašno, štoviše, to mi je lice djelovalo poznato i nimalo neobično, ali je moje iskustvo buljenja u njegove oči bilo strašno, da, bile su to one retuširane oči pokojne nonice. Protrnula sam, prenula se i probudila bez daha, u panici.

No, tijekom sljedećih sati, a naročito dana, dojam je napokon izbljedio.

Pomalo smo se bližili početku veljače, imali su neki izraz „kandelora, zima fora, snig do mora, tad je prišal sveti Blaž pa je rekal da je se to laž“, bilo je uglavnom dosta hladno, osjećao se miris dima u mjestu, osjećala sam da ću promrznuti u busu dok sam po glavi prevrtala uopće tu priču o kamenom čovjeku, onda sam vrtjela te mjesne izraze, kao „vilja Božja“ ili „kandelora, zima fora“, pokušavala sam shvatiti to iz konteksta kroatistike, ali za to je trebalo nešto talijanskog i dosta dijalektologije, eto, taj je naš dijalekt mješavina svega i svačega, posebno na toj leksičkoj razini, ma i na drugim razinama... Da, sve mi se to vrtjelo po glavi dok sam se smrznuta vozila busom i gledala burom uspijeno more i blesave galebove koji su savršeno jedrili na tom vjetru.

Taj me dan šefica poslala u mjesnu zbirku Sitovica, to je nekih 5 kilometara izvan mjesta, na kopnu, valjalo je proći i Križišće.

Vozač, naravno, onaj moj dobri stari vozač s gamelicama, bio je šaljiv čovjek koji mi se

pomalo nabacivao unatoč povećoj razlici u godinama i braku s troje gotovo odrasle djece koji su živjeli u nekom zadarskom zaleđu, a koje je on posjećivao samo o blagdanima i godišnjem odmoru. Nikada nisam razumjela taj način života, ali sam još manje shvaćala te fore, mislim, to nabacivanje, ali ipak sam mogla prihvatiti taj način razgovora kao neku vrstu šale; iza mene je bila ta ulična škola, daleko od „interdiskurzivnosti“, „pitanja roda“, „dekonstrukcije kapitalizma“, „borbi za stvaranje uvjeta borbe“ te preeksploatirane „banalnosti zla“ kojom sam se našopala na faksu.

„Mala“, kaže mi, „čujem da se pitaš za kamenog čovika, jel', hm, jebeš to“, odjednom postane ozbiljan nakon što mi se prethodna tri kilometra nabacivao s neprobavljivim pizdarijama.

„Zašto?“

„Nisi ti njihova, neš' to nikad razumit“, nastavi. „Oni ti imaju neke svoje demone, ne znam kako bi to reko, razumiješ, neke svoje stvari koje niko ne razumije...“

„Misliš, mještani?“ upitam.

„Nemoj se praviti sobarc'a, znam da jesi prefrigana“, kaže i nastavi: „Ja sam ovdje došo prije četraset godina i nikad me niko nije u kuću pozvo... Hej, mala, ja ovdje radim u hotelu četrdeset godina!“

Htjela sam reći „I!“ ali sam prešutjela.

„Ovo je mjesto šupak svijeta, ali imaju nešto svoje što niko ne razumi, niti može razumit... Pazi, oni znaju, slušaj me dobro, oni znaju da kuće ne smiju ostaviti nikome niti ih prodat. Primit na misec-dva, a bolje tjedan-dva nekog ljeti da, ali prodat... ne daj bože... Navodno bi umrli. Od toga. Ako bi izdali kuću... ognjište, dom, razumiš?“

„Ma mene je samo zanimala ta priča o k...“

„Pusti tu priču. Pusti. Ne diraj. Zaboravi“, kaže još jednom, no time mi samo potvrdi da je to nešto bitno. „Kad se pojavi kameni čovjek, neko mora umrijeti. A taj je uvijek, kako oni reču, 'stranjski', razumiš?“

Ok, pomislim, stanimo na zemlju, priča je besmislica. Posvemašnja glupost. Nešto kao ona druga priča koju sam načula, ako se nekome zamjeriš prije smrti, njegov će te duh povlačiti za noge u krevetu. Zamisli scenu: spavaš i usred mrkle noći kod nogu ti stoji glupi duh i

počne te povlačiti za noge. Dakle, glupost.

„Kužim, kužim...” prekinem ga. „Pizdarija.”

„E, pizdarija, ali zato je pusti... Ne diraj, manje smrdi.”

„Znači, to je samo pučka priča, ali ti je se svejedno bojiš?” provocirala sam ga, ni sama ne znam zašto.

„Mala, jel’ ti to mene jebeš? Ja ovdje već ...”

„Da, četres godina...”

„Slušaj, ja ovdje samo odradim svoj posao i ne pitam ništa. Odem u svoj stan u ‘otelu, ujutro obavim što moram, razvozim što trebam, ljeti pobacam ležaljke na plažu, ako mi je do zabave, odem u grad, u Rijeku, i kad dođe vrijeme penzije, pravo ja u svoju Bukov’cu, tamo je moja ladovina... moj zeleni ‘lade... Zato, nemoj me jebat...”

„A što je taj kameni, ajd mi ti to reci?”

„‘Oćeš istinu ili poluistinu?”

„Ono što ti misliš”, odgovorim i pomislim – bit će dobro za priču.

„Oni su ti neki pogani. Nisu to ni ateisti ni nešto, oni ti se klanjaju đavlu. Sve to rade da bi ostali zauvik živi.”

„E, sad si ga opalio...”

„Mala moja, nisi ti tu četres godina, jebena je to priča, tu se desetljećima ništa nije promijenilo... Mislim je, uveli su plin, telefon, jel’, imaju plazme, imaju mobitele, ali ljudi... Svi su isti, svi... Ovo sam ti sad reko i zaboravi to, odradi i bježi kad ti dođe vrime...”

„Mislim, ja te ozbiljno pitam, a ti mi odgovaraš s nekom praznovjernom pizdarijom koja može proći samo u Bukovici... Gdje je uopće to, ta tvoja Bukv’ca?”

„Slušaj, kada se pojavi nekome kameni čovik, neko mora umrit. Oni, ne pitaj me tko su, oni, svi oni koji su pozvani, tada izaberu nekoga i zakolju ga. Gorika na Križevici. Puste mu krv u jamu, zatim ga raskomadaju i bace životinjama. Onda ti na mjestu gdje je puštena krv izraste česmina...”

Počela sam se smijati.

„Česmina! O jebotedatejebol!“ izleti mi spontano uz gotovo histeričan smijeh.

„A od česmine se onda načini male ljude koji čuvaju kuće... Onda ti oni žive dvista godina, ima ih i od trista...”

Još sam se više počela smijati.

„O, majketi mile, ovakvo sranje još nikad nisam čula...”

„Samo se ti smij...” sad se nasmijao i on. „Vidim da ti je priča uvjerljiva... Oš nastavak?”

„Nemoj, nemoj, molim te, ovo je gluplje od Midsomera i Sumrak sage zajedno sa Zombi apokalipsom.”

„E, a pitala si me, ja sam ti reka. Ovo služi za pisanje priča. Ako ne viruješ u to, neće ti se ništa ni dogoditi...”

Napokon smo stigli u mjesto. Maloprijašnji mi je razgovor bio zapravo urnebesno, pa mi je i cijela priča o kamenom djelovala još besmislenije. A ovdje na Sitovici me dočekala neka stara baba, ona je navodno voditeljica te zbirke mjesnih običaja i čuvarica djela, te je svakako trebalo popratiti fotografijama i tekstom otvaranje za javnost te male etnozbirke koja nije bila zanimljiva ni po čemu: ni po staroj koja me dočekala, ni po sadržaju niti po količini eksponata. Par kolovrata, par pegli na žar, nekoliko motika, nekoliko vezova i dva komada ženske odjeće, nekoliko pisama z ‘Merike, par fotografija...

Da, fotografije sam pažljivije pogledala: opet mjesto, opet starije vrijeme, opet slike vjenčanja, sprovoda, veselja, dolazaka brodova u luku, opet i opet čovjek u sivom odijelu bez lica; naime, na jednoj, na drugoj, na trećoj... na svim je fotografijama bio taj čovjek, uvijek u odijelu, sivom, uvijek bez lica. Sve sam fotografirala, ali sada sam zbilja razmišljala o tome da napravim nešto ozbiljnije s tim materijalom, ne znam, da ga barem proučim, da barem shvatim o čemu se zaista radi. Poslala sam poruku Igoru. On je krele, ok, dobro, ali genijalan krele, nije da ga obožavam, ali lud je za SF-om, filmom, steampunkom, kopanjem po arhivima, mrežnom radu, hakiranju pitaj boga čega, sve u svemu tip koji mi treba, kombinacija za psihijatriju, ali svakako koristan idiot, sada i odmah, upravo u ovome trenutku. Nisam trebala dugo čekati odgovor: „Može”. To je u prijevodu značilo da odmah poslije posla u 4 idem pravo kod njega u „studio”, tj. jazbinu u stanu njegovih roditelja, a što nisam smjela ni na koji način komentirati jer sam i ja živjela kod tate. Vani me dočekao opet

tip iz Bukovice. „Jesi sve posnimila, milo moje zlato, imal' šta zanimljivo?“ upita me ne bez ironije, no preskočih temu, rekla sam da je sve to dosta za jednu malu reportažu, neka bude prilog o očuvanju mjesne tradicije. Šefici će se svakako svidjeti.

3.

Moj je plan u biti bio nešto podmukliji, dobro, nisam ja baš primjer neke „prefrigane“ kako me okrstio Mladen, ali zašto ne bih od „nebitne“ priče dobila „bitnu“, nešto važno, nešto duboko, nešto što mi je naizgled djelovalo kao totalno luda priča koju bih mogla prodati nekom ultraturbožutom portalu, o mjestu u kojem sve naizgled izgleda normalno, ali ništa nije normalno.

Sve sam to smišljala u onih 45 minuta vožnje busom do Rijeke, a onda još u 40 minuta vožnje drugim busom na drugi kraj ne grada nego prigrada, do mjesta gdje je živio Igor, taj studiozni manijak i samozvani pseudorevolucionionar (naime, proslavio se nekim kao fol Youtube pozivom na općenarodnu revoluciju pod imenom „poručnik Sale“ u maskirnoj uniformi i, iskreno, više je izgledalo kao parodija nekog islamista nego neokomunistički revolucionar, zbog čega je cijeli taj „pothvat“ propao; sve je djelovalo doslovno kao zajebancija, osim što je završio na svih četrdeset dnevnika ama baš svih nacionalnih i lokalnih televizija uz fejs stranicu podrške „poručniku Saletu“, ali i na nekom obavijesnom razgovoru u policiji koja nije imala ništa za utvrditi, osim da valjda momku „nisu sve kod kuće“, odnosno da treba adekvatnu terapiju) koji je po cijele dane pregledavao neke bizarne kanale na mrežama, upadao u tuđe digitalne arhive, provaljivao u kompove svih prijatelja, poluprijatelja i neprijatelja te je, uz sve navedeno, vodio valjda najnečitaniji blog na svijetu, „Alternativa počinje sada“, koji je imao najviše do 10 posjeta dnevno, a na kojem je prenosio što svoje veleumne zaključke, a što tuđe postove, uglavnom s fake news alternativnih portala koji su pak prenosili tko zna gdje fabricirane gluposti.

Bilo kako bilo, on je najprije bacio pogled na onaj filmić „Gradić P. 1927.“ za koji je vrlo brzo zaključio da je naknadno uređivan i da to nije izvorni film, da će malo pročeprkati i vidjeti tko je taj koji ga je postavio.

Prolazili su sati, mislim da je već bila kasna večer kada je zaključio: „Ne, ne mogu utvrditi tko je to postavio, možda se mogu raspitati malo“, na što sam rekla da radije to ne čini.

„A čovjek bez lica?“ upitam ga.

„Koji čovjek bez lica?“ sada je on upitao mene.

Malo me čudilo, gledali smo isti film.

„Vrati na 4.27... Vidiš... Vrati na 5.33... Gledaj na 6.23... Vidiš...“ govorila sam.

„Ne, ne vidim, tu nema ničega“, odgovorio je gledajući me kao luđakinju, a što je u svakom slučaju prije bio on nego ja.

„Čekaj, ti mi tvrdiš da tu nema ničega?“ upitam ga što sluđeno, što iznervirano.

„Gledaj sada ove fotke“, gurala sam mu aparat. „Gledaj!“

Listao je fotke, prebacio ih na komp, onda ih povećavao, gledao, mijenjao u negative, mijenjao filtere.

„Ne, ovdje vidim to što je, vidim samo slike ljudi, ne vidim nikakvog čovjeka bez lica, nikakvog sivog čovjeka i nikakvog kamenog čovjeka...“

„O, jebote, pa ja ga vidim sada, ovdje, tu, gledaj“, počela sam mu još nervoznije pokazivati na fotografijama.

„Ne, ne i ne!“ odgovorio je. „Rado bih ti rekao da vidim, ali ne vidim ništa.“

„Igre, ti si kreten... I to ćoravi kreten...“ bila sam bijesna.

Toliki rad, toliki put, da bi me on uvjeravao pred vlastitim očima da ono što vidim nije i ne postoji.

„Jebi se“, pokažem mu srednji prst i krenem prema izlazu.

„Treat ćeš me još, glupa kujo!“ povikne za mnom, iako ni jedno ni drugo nije imalo težinu ozbiljnog sukoba, ipak je ostala gorčina. Bila sam razočarana, bijesna, ljuta, nervozna, osjećala sam se izdano i da, sad bi mi odgovaralo da sam s nekim u vezi, bilo kime, da se osjećam malo, ali barem malo ugodnije.

Činilo mi se da sam možda ja postala kao oni psihići na forumima i komentarima kojima se poručuje „opet si preskočio terapiju“ ili „uzmi terapiju“ ili „ti i ti na aparatima“; osjećala sam da sam se zapetljala u nešto što ni sama nisam do kraja znala raspetljati, u čvor vlastitih deluzija koje su bile sve samo ne ugodne i koje su potvrđivale da nešto sa mnom nije u redu.

Osjećala sam da sam gradila priču na nečemu ozbiljnom što sam mogla pretvoriti u nešto još ozbiljnije, ali ispalo je da nisam uspjela ništa s time, da mi je doslovno izmaknut pod ispod nogu, a da sam ostala visjeti ni na čemu.

Ipak, vrag mi nije dao mira, nastavila sam te večeri s guglanjem. Uzela sam terapiju, nije to neka velika terapija, ja sam uostalom u tzv. deinstitutionaliziranoj skrbi, mogu raditi, ali nakon današnjeg dana, e, sad mi je stvarno trebala malo veća doza benzodiazepina, da, trebalo mi je i još nešto, ali to nisam nikada uspjela naći, trebalo mi je nešto više od tate i posla koji sam dobila kao milostinju, no dobri su ti antidepresivi i benzodiazepini u kombinaciji, sve skupa me vrlo brzo trankviliziralo, osjećala sam se, u biti, čak i dobro, nekako sam jastučasto „sjela na sebe“.

Dakle, Google kaže: kameni čovjek, ništa, sivi čovjek ništa, čovjek bez lica, neki film, mothman, neki američki idiot-moljac koji plaši ljude, ništa, ništa i ništa.

Jer, kameni čovjek nije ni moljac, ni svemirac, ni vampir ni vukodlak. Ne znam što je kameni čovjek, ne znam koje on veze ima s bilo čime, ne znam ni što bi trebalo to značiti.

„Našao sam nešto“, stigla je Igorova poruka.

Opa, krele je znači ipak shvatio ozbiljno moje pitanje.

„Da, što?“ odgovorila sam mu drsko.

„Javi mi se na Skype!“ odgovorio je.

U minuti smo se opet povezali.

„Vidi“, krene on mudrovati. „To što ja ne vidim, ne znači da nije.“

„Dobro, dobro, prijeđi na stvar.“

„Takvih stvari ima još, ali ne znam koliko je pametno uopće to što ti govorim.“

„Dobro, reci!“ krenula sam nestrpljivo.

„Vidi, ja sam odmah mislio na tvoje stanje“, odgovori mi.

„Ma, Igore, pa ti si mi se našao to nabijati pod nos, pa ti si...“

„Dobro, na stvari je sljedeće: kvaka je da ga ti vidiš. Ja ga ne vidim, Pero ga ne vidi, Jana ga

ne vidi, Darko ga ne vidi..." počne mi nizati.

„Ok, i što s time?" sada me zainteresirao.

„Ima jedna druga stvar, a to znam jer sam neke stvari i o tome kopao", reče i nastavi. „Naš, i ne samo naš puk ti je oduvijek imao dodatne 'osigurače za vjeru', ako me razumiješ, znaš ono, tijelo Kristovo i ostalo."

Nisam baš razumjela. Ja sam odgojena kao ateistica, kasnije sam počela smatrati da sam agnostik, nisam radikalnih stavova ni u čemu, ali ne, priznajem, ovo nisam razumjela.

„Objasni", kratko mu kažem.

„Naši su ti stari, posebno u nekim mjestima, bili jako, jako pobožni. Ali sustizale su ih nesreće, a nesreće su uvijek pratili predznaci: ne znam, pao bi snijeg ljeti, preletjele bi guske tako i tako, krepala bi krava ili koza bez veze. Kužiš me? Ranije, znači mislim na doba prije 18. stoljeća, lijepo bi uhvatili neku jadnicu i onda bi je okrivili da je ona kriva i spalili bi je. Kužiš", kaže.

„Da, nastavi", potaknem ga.

„U tome je sudjelovala i crkva i mjesto i svi", nastavi pomalo egzaltirano. „Kasnije je ta praksa, kao, prekinuta, ali poanta je u nečemu drugome: na neki znak, na neki signal, trigger, oni bi u biti prinosili žrtvu, kužiš, vještica nije bila kriva, bila je žrtvena životinja, kužiš, nije bilo dovoljno ono simbolički, krv i tijelo Kristovo i ostalo... Što bi značilo da bih te molio da provjeriš jednu stvar", reče.

„Koju?" upitam.

„Rekla si mi da si provjeravala crkvene knjige do 1903.", kaže. „Moraš mi naći kasnije godine, to se zovu 'parice' i neka vrsta dvostrukog knjigovodstva", kaže.

„Kakve 'parice'?" upitam.

Nisam ga uopće razumjela. „Gledaj, pregledavao sam knjige koje su zabilježili oni luđaci Jehovini svjedoci ili koji već. Ono, to su fanatici samo tako, imaju farme svojih servera, sve živo su snimili, sve, pa tako nema obitelji kojoj ne znaju rodoslovlje do 15 koljena unazad, traže navodno tih 144.000 rodova, porodica koje su podobne za spas po otkrivenju ili tako nešto, možda će Elon Musk sagraditi svemirski brod za sve njih... Tako imaš i za P. Sve se

vidi, tko je kome bio otac, majka, djed, baka, krsni kum, kome je dijete umrlo...”

„Da, da, skužila sam to“, prekinem ga, ali nije se dao smesti.

„Tako ti gradić P. ima stalno ponavljajuća prezimena, ono prije 1700 i nekih mi je slabo čitljivo, ali ovo dalje mi je jasno kao dan: vidim da su neki živjeli već tada preko 80 godina, primjerice vidim od 1830. do 1845. desetak smrti ljudi starijih od 80 godina, ostale se smrti odnose na pomorce koji su nestali, zatim na oboljele od sifilisa jer je u gradiću P. bio sanatorij, a sve ostale smrti su vezane za malu djecu, to ti je onaj križić pored imena, to su ili mrtvorođenčad ili fras ili infantilne smrti... Ali da ga jebeš, nema smrti odraslih, posebno ne žena: žene žive vječno ili umiru s preko 80, a to mijenja totalno priču o duljini života u to vrijeme. Osim toga, imam neke nedoumice, postoje babe koje su rođene, primjerice, 1753., udale se, imale djecu do 1789., ali nikad nisu nigdje zavedene smrti, kao da nisu umrle do 1903. Primijetio sam jednu Teklu, neku Helenu, jednu Julijanu, jednu Giuseppinu... Možda je greška, možda nedostaje knjiga, nemoj ni ići na groblje, to se ne može utvrditi po grobovima, naročito ako su familije i danas žive, to je mijenjano sto puta, nema nikakvih podataka na pločama. Jedina nada da utvrdiš stvarno stanje su ‘parice’, kužiš?” završi on svoje.

Dobro, dosta mi je toga bilo jasno, ali...

„Ali ne kužim što time hoćeš reći?” upitam zbunjeno.

„Vidi, ja ne vidim tog tvog kamenog čovjeka, ali postoje zapisi o nečemu, zove ga se u japanskoj kulturi Nopperabo, tako nekako, a imaš i neke kao fol izmišljene urbane legende na creepypasti, ako hoćeš, provjeri. Kameni čovjek, kojeg ti vidiš, to je tvoj osobni demon, on te prati i postoji razlog za to. To moraš ti sama shvatiti, ali koje veze ima to da ti se pokazao baš u mjestu P., e to ja ne znam niti ne razumijem... Mislim da ima veze s tvojom psihozom i s time da je mjesto stvarno malo creepy, razumiješ me?” završi.

„Stani, stani! Hoćeš reći da se čovjek bez lica ukazuje samo meni, ali da su mještani sami po sebi praznovjerni polupogani koji prinose žrtve?”

„Da, kratko i jasno, da!” odgovori. „Ali ako ćeš govoriti ili pisati o tome, ok, dopisivat ćemo se dulje, ali s tobom na Rabu. Hahaha, neće ti dati da ideš na net! Dobro, možda i ja završim na Rabu, ali ti imaš bolje predispozicije...”

„Žrtve?” sada ga upitam gotovo ošamućeno. Za mene je ovo bilo previše informacija.

„Da, to se radi ovako: najprije odaberu neku žrtvu, ona mora biti nevina, dobra i moraju imati neki osjećaj prema njoj, dakle, mora im biti stalo do te osobe. Onda je okite cvijećem i dovedu na mjesto za žrtvovanje, to je neko mjesto koje samo oni znaju. Onda osobu pri punoj svijesti pokleknu iznad žrtvenika, a jedan od onih koji sudjeluju u obredu, a nikako nije jedan od njihovih, taj tada žrtvu zakolje oštrim nožem i ispusti svu krv na nešto, na granje, na ono što će biti lomača. Onda sve to skupa zapale i kada tijelo izgori, komadići kosti se uzimaju kao neka vrsta ...“

„Molim?“ prekinem ga. „Hoćeš reći da ovi mještani imaju veze s nečim takvim?“

„Stop, stop, stani! Ne kažem da sve ima veze jedno s drugim. Oni žrtvu prinose kada osjećaju da je došlo vrijeme da se to mora dogoditi, to mora biti neki znak. Oni znaju koji je to znak. Možda je to baš ovo što si ti počela ispitivati o kamenom čovjeku...“

„Majke mi mile, ovo je kao priča iz ludnice...“

„Ne, mala, ti ćeš biti u ludnici ako o ovome budeš srala. Moja preporuka: makni se što prije ili se utišaj. Živi kao da se ništa ne događa, odrađuj svoje i prvom prilikom bježi koliko te noge nose. Kameni čovjek – a što da ti kažem – ne preskači terapiju. Vidiš mene...“

„Hahahaha, da, sad si me baš nasmijao, da, ti si primjer uspješne primjene terapije...“

„Ha, gledaj, ne vidim ja ljude bez lica...“

„Igore, sada puši k... Sad mi je stvarno dosta, a ja sutra moram rano na bus...“

„Stani, stani...“

„Igore, pa-pa!“ i prekinem vezu.

O majke ti mile, pomislim. Možda je stvarno riječ o tome da moram promijeniti terapiju. A možda je i vrijeme da promijenim i ljude s kojima se družim. Možda je vrijeme da se odmorim...

Uzela sam dva velika apaurina od 10 miligrama i zaspala snom prave glupače.

4.

Sljedećih sam dana odlučila malo stati na loptu što se tiče ove besmislice o kamenom

čovjeku i onim budalaštinama koje je namljeo Mladen o žrtvovanju i još većim besmislicama koje je nalupao Igor sa svojih „creepypasta-like“ stranica. Naime, Igor nije imao takve roditelje koji bi na vrijeme primijetili da je njihov gotovo tridesetogodišnji sin u biti kompletan socijalni idiot koji, ako ne upada u nečija računala, po cijele dane masturbira na pornografiju (za koju ne shvaćam kako mu nije već dosadila), a koji do sada, dakle, otkada je prekinuo studij informatike, navodno zbog genijalne karijere u nekom start-upu u Londonu, odakle se vratio nakon 24 sata, nikada, ama baš nikada nigdje nije radio ni jednoga sata. Objektivno, on je bio za terapiju, ali, eto, čudo neviđeno, što se netko manje za tebe brine, manje su šanse da ćeš završiti pod terapijom, jel' tako? Dobro, možda to ni nije bio moj najveći hendikep. Moj hendikep je bio osjećaj manje vrijednosti i osjećaj da sam napuštena, osamljena i ostavljena. Ovako sam ostajala nigdje i to se činilo kao kronično stanje koje se pretvorilo u paranoju, paranoja u psihozu, psihoza u neko kronično stanje, nešto u rasponu ciklotimija-borderline, nebitno, razlikovalo se od psihijatra do psihijatra i uvođenja novih i opet novih kategorija u klasifikaciju bolesti s oznakom F.

Unatoč svemu, osjećala sam kao da životarim na dnu društvene piramide i to kao bezvezna i ne baš korisna radilica, daleko od queen bee, naprotiv, čak ni wannabe, kao pušioničarka koja, eto, s ovim danima vezanim uz maškare mora svakodnevno ostajati do kasnih sati u gradiću P. i fotografirati tance na koje dođe par penzića; znate ono, uvijek se priča o tome kako je nekad bilo genijalno, ali da je danas, eto, tako, sve manje svijeta; neka stara baba pleše s drugom starom babom, možda bi i kakav stari plesao s njima, no ne može ustati, a ako i zapleše, mogao bi mu pobjeći prdac ili ispasti gebis, znate, nalik na reklame za nadutost ili ljepilo za zubala.

Šalim se, ali da sve to nisam sljedećih desetak-dvadesetak dana gledala kroz te ružičaste naočale, mislim da bih posve poludjela, hoću reći, poludjela skroz na skroz, ne onako da sam se malo osjećala „u kurcu“, nego kao prava luđakinja koja bi zaista završila na Rabu, kako kaže Igor, i to na malo dulje.

Maškare su, hvala bogu, prošle i čak me i šefica pohvalila pred gradonačelnikom da sam „odradila lavovski posao s ovogodišnjim karnevalom“ i „da se svakako može pouzdati u mene“, što mi je podiglo ljestvicu očekivanja da ću se konačno pozabaviti nečim ozbiljnijim od tema koje mi je do sada dodjeljivala, a to su već spomenute crne maće, jel'te, i jebene rožice, kao i pritužbe na buku poslije 20.00 neposredno pored „standarda“ (misli se na centralni dio mjesta gdje se podiže općinska i državna zastava, a „buka“ su mladi šljakeri iz mjesnog dućana, pošte, banke i nekih drugih firmica koji su se posljednjim busom vraćali

kućama te ga na tom lokalitetu čekali na stanici).

Ono drugo, to vezano uz kamenog ili sivog čovjeka kao da je počelo blijedjeti. Nisam poslušala Igora u vezi župnog ureda i tih „parica“; iskreno, svakodnevnica me gutala sama od sebe i nije bilo potrebe da se zavlačim u teme koje su bile sve samo ne normalne, a osim toga, iskreno rečeno, od one večeri nisam više ni jedan jedini put naletjela na neku fotografiju, mjesto ili spomen tog stvora koji mi se sada činio da je ipak bio iz moje malo udarene mašte. Naravno, u skladu s time, odustala sam od karijere u ultraturbožutom portalu za rubne pojave.

„Osim toga, mislim da je ona naša mlada nada“, nastavila je šefica pred gradonačelnikom i nekolicinom vijećnika. „Svakako od nje očekujemo jako, jako puno“.

Svi su na to zapljeskali i osjećala sam se kao prava mala zvijezda trenutka, sve do onoga časa kada smo došli u redakciju i kada mi je šefica rekla da ima novi zadatak za mene.

Dakle, to je taj najgluplji i najbesmisleniji zadatak koji je ikada mogao postojati; naime, stara Tekla Jeličić je imala 104. rođendan i trebalo je otići do nje, poslikati je, ubaciti dvije-tri riječi i napraviti prilog o našoj „vrijednoj dugovječnoj sugrađanki“. Sad, koliko je stara bila zaista vrijedna, nisam ni znala niti mogla procijeniti, ali svakako je bila dugovječna, ne nešto iznimno u odnosu na ostale, ali, hajde, 104 je zaista dobra godina. No, zadatak sam po sebi nije nadilazio onaj prag očekivanja koji sam odrađivala do sada: nazovi staru ili staroga, najavi se, dođi, snimi ili napiši što ti kažu, fotografiraj, stavi patetičan naslov, ubaci u prijelom, pripremi i daj šefici na odobrenje.

„Ja sam je već nazvala, samo ćeš danas morati sama, nema Mladena, ali ako ideš preko Sela i Kalca, stižeš za 15 minuta do nje. Ona je u uvali Plovanov stol, kuća je osamljena, posjed je zapušten, kao i ostali, do nje je Englezovo, njega ćemo obraditi u nekoj sljedećoj reportažici, može?“ upita me naredbodavno. „Englezovo će ti biti posebna poslastica, takvo imanje sigurno nisi nikada vidjela, jedino je povero Ugo stalno pored tebe, a što ćeš, život je takav... No, šjora Duncan će te rado primiti, to ćemo sljedeći tjedan...“ završi s ovim tipičnim motivacijskim „sendvičem“ – red sranja, red nagrade, red sranja. U ovo je slučaju to bio „sendvič“ bez poklopca.

„Naravno da može“, pomislim. Ništa nisam rekla, samo sam mahnula rukom u znak pozdrava i krenula prema Plovanovom stolu. Znala sam za lokalitet, ali ga do sada nikada nisam posjetila.

Put je zaista vodio uz Selo (razrušeni lokalitet na kojem su nekada živjeli naseljenici poslije izbijanja kolere tko zna kada, a poslije dekapitacije Zrinskog i Frankopana), kroz nisku šumu koja je već počela pupati; mladi su cvjetovi već bili otvoreni na brojnim stabalcima, mislim amula, osjećao se čak i miris u svježem zraku, bilo je tu još nekih biljnih mirisa, a čini mi se da sam putem vidjela i nekoliko šparoga. Zatim sam prošla pored Kalci, to su kao neki zdenci, tamo je šušnula neka životinja, nadam se da nije bila zmija, zatim je na red došla Križevica, to je bilo neko „jako važno“ mjesto na kojem je bilo pobodeno nekoliko velikih raspela, a s kojih su visjele stotine krunica. Čini se da je pored tih raspela bilo predviđeno postavljanje još jednog (kao da ih nije bilo dovoljno) jer je bila iskopana plitka rupa u crvenkastoj kamenitoj zemlji, i to prilično svježe.

Nakon toga sam prešla preko usjeka u šumi-šikari kojim je vodio veliki dalekovod za susjedni otok i nakon par koraka počeo je spust niz šumu prema uvali Plovanov stol. Mogla sam i uzobalnim putem, ali taj je bio barem dvostruko dulji jer je pratio obalni rub, tako da mi se ovaj činio zaista puno praktičniji.

Nakon niti petnaest minuta hoda došla sam do Tekline kuće: stara primorska katnica, neposredno uz more, u prizemlju konoba, na katu zacijelo sobe. Ne znam kako je obavljala higijenu, pretpostavljam u lavoru, kanalizacija je sigurno završavala u moru. Kuća je bila adaptirana, to se vidi, i to ne tako davno, možda prije 2. svjetskog rata, no bila je vidljivo jako stara.

Na vratima me na katu, na moje veliko iznenađenje, dočekala šjora F.

„Dobro došla, draga moja“, bila je srdačna. „Dodite gore, uđite, šjora Tekla vas je čekala.“

Popela sam se strmim stepenicama uz kuću te ušla u prostor koji je sav mirisao na crvotočinu. Drvene međukatne konstrukcije, drveni plafon, drveni pod, maleni hodnik s uskim stubištem koje je gore vodilo na tavanke prostorije ili dolje, u konobu.

Šjora F. me povela u bočnu kuhinjicu-dnevni boravak, a tamo je uz peć, pored koje je prela mačka, sjedila šjora Tekla.

U slabo osvijetljenoj prostoriji kroz poluzamračene prozorske škure i slabašno svjetlo s lusteru te plamen iz peći na drva jedva sam mogla shvatiti da je vani zapravo dan. U kutu, neposredno pored peći, sjedila je Tekla, nešto poput parodije Whistlerove majke, pa još malo smješnije. Gledala me svojim sivim suznim očima, da, tada sam pomislila, ona je stvarno vrijedna priloga, pa makar i malog, možda taj zadatak ni nije tako glup.

„Sjedite“, pozvala me Tekla.

Začudilo me da joj je glas bio odlučan. Primijetila sam da je pored nje stara, kuhinjska drvena stolica s jastučićem, i da je u prostoriji nevjerojatno toplo. Očito me čekala.

„Imam vam ja ča za povedat“, nastavi govoriti stara kada sam se konačno smjestila do nje.

„Vjerujem“, odgovorim.

„Ćete jedno kafe?“ upita šjora F.

„Ja bin, a mislim da će i naša gošća“, odgovori umjesto mene Tekla.

Samo sam uljudno kimnula glavom. Razmišljala sam o tom mraku u prostoriji; bilo je nedovoljno svjetla za fotografije, zapravo jedva sam razaznavala obrise u samoj prostoriji: slike na zidovima, opet fotografije nekih brkatih muškaraca, zatim raspelo, zatim Majka Božja, zatim oko Teklina vrata jedan medaljon, očito zlatni, na debelom lancu, čisto sumnjam da je stara nosila bižuteriju.

Stara me uhvatila toplom rukom za ruku i rekla: „Imam ti puno toga za reć, ali ćemo najprije popit kafe. Znaš, za dug život bitno je popiti svako jutro jednu lozovaču i samo dvije kave na dan. Bitno je i pojesti ujutro žitarice s jogurtom...“ nasmijala se. „Za poč na stranu... hehehehe.“

„Evo kafe, ćete da van stavin cukara, ali ćete bez“, upita je šjora F.

„Bez cukara, bez cukara“, kaže stara. „Cukar ni dobar za krv.“

Poskrnula sam kavu, bila je dobra, jaka, gorka, stvarno u nju nije stavila šećera.

„Ima još tega ča je bitno za dug život“, kaže Tekla.

„Vidim, vi slavite 104, svako vam dobro!“

„Je, dušo, još mi ni, bit će za dan, dva, tri, ne znam za koliko...“ zastane.

„Kada vam je rođendan?“ upitam pomalo naivno.

Osjećala sam se nekako ošamućeno, mislim od dima od loženja, ne znam, možda je bilo previše ugljikovog monoksida u prostoriji.

„Ne znan, dušo, je, je, imam ja 104 leta, moreš napisati članak“, kaže stara, dok mi je prilazila šjora F. želeći mi na glavu staviti vjenčić od ranoproljetnog poljskog cvijeća.

„Da nan budeš lipa...“ kaže šjora F.

Osjećala sam njegov miris.

„Ova je kuća sagrađena kada je tu bio onaj Englez koji je otkrio kometu“, kaže Tekla. „Jako je stara, da, jako je stara, ali sam ja...“

Da, stara je imala 104, ali je bila očito dementna, posve otišla u kvasinu. No, meni je sada sve više smetao dim i osjećala sam da ću zaspati. Tada je upitam: „A kako ste proveli svoj život, te 104 godine?“

„Dušo“, kaže stara i pomiluje me po licu dugim noktima, „sto četiri i još nekoliko puta toliko...“

Osjećala sam da gubim svijest.

„Rekla sam ti da je bitno još nešto za dug život, a ti si jako drago dijete...“ kaže stara dok mi se po glavi počelo vrtjeti ono što je govorio Igor, one Tekle, Julijane i ne znam kako već rođene 1753.

„Vi ste rođeni 1753., zar ne?“ bio je valjda posljednji proplamsaj moje svijesti.

„Malo više, malo više“, odgovori stara i okrene pogled prema šjori F. „Ova divojka tu bi bila bliže tim letima.“

Tada sam počela posve tonuti u mrak. Posljednje što sam čula bilo je „hvala Gospodinu da je videla kamenog čovika“, samo više ne znam tko je to rekao, šjora F. ili Tekla. „Već sam se bojala da ga niki neće videt...“

Probudila sam se iznad one jame na Križevici za koju sam mislila da je iskopana za novo raspelo.

Ne, ne, nije bila za raspelo, bila je za mene. U njoj je bilo nabacano granje loze, bilo je i panjeva česmine, bilo je i nekih krpa. Iznad jame je stajao onaj moj Mladen, ovaj put s nožem u ruci. Ja sam klečala. Gledala sam u prazno, onda sam vidjela njega, kamenog čovjeka. Osvrnula sam se oko sebe, tu su bili svi, i Tekla, i šjora F., i šefica, svi, baš svi ...

Tada sam nastavila gledati u kamenog čovjeka, gledala sam i gledala u to lice.

Čula sam Mladena kako mi kaže: „Mala, nećeš ništa osjetiti, neće boljeti...”

Rez sam osjećala kao da me netko snažno uhvatio za vrat, a iz mene je počela istjecati sva energija, ama baš sve, sva tekućina, sav život, kao da je iz mene izašla sva toplina.

Kameni me gledao, da, gledala sam i ja njega. Vidjela sam lice, napokon... Tek tada sam shvatila da sam ga cijeli život nastojala izbjeći.

Više ništa nisam osjećala, samo sam pala na granje.

Kao da me progutao oganj.

* * *

Probudila sam se jutros bolje nego godinama prije. Ma godinama, desetljećima, stoljećima... Ne znam ni sama koliko dugo. Ustala sam, otišla do kupaonice, umila se, posluga je bila donijela nove ručnike, sobe za goste su bile spremne, danas ću sama otići po njih na Plase. Gosti iz Čeških Budjejevica, navodno, dobri ljudi, dolaze na preporuku onih prethodnih iz Praga, a koji su isto bili dragi.

Odjenula sam se, Adela, moja dobra sluškinja, sredila mi je bubikopf frizuru, napudrala sam se i namirisala te stavila šeširić.

„I, jesam li feš?“ upitam. „Milostiva, vjerujte, kao nikada do sada“, odgovori šeretski. „Uzmite sa sobom i ovo, za dobru sreću“, reče mi i doda amajliju. Znala je ona naše tajne.

Ovo je lijepo izrezbaren komadić kosti.

Franjo je izvezao Isottu Fraschini iz garaže. O, bože, što je to lijepo izrađen automobil. Mislim da sam prva žena u mojoj obitelji sa šoferskom dozvolom.

Odmah nakon tog idemo na druženje. Bit će ovo još jedan prekrasan dan u domu plemenitih Turkovicza.

ONO VANI

Starica je znala da je ono vani. Nije bio problem u drvima jer ih je imala dovoljno u kući pa nije morala u drvarnicu ni deset dana, niti je bio problem u hrani: smočnica je obilovala njome, mogla je dvije sezone provesti u kući a da ni ne posjeti prilično udaljeni dućan. Uostalom, sin i kći su uvijek mogli donijeti nešto što je trebalo. Nije oskudijevala, ona je ipak bila prava gospođa, mogla je naručiti da joj neka baba donosi sve što joj treba. Bože, pa ona je bila čak i neka šefica u gradu, ali to je bilo toliko davno da se jedva sjećala da je to uopće ikada bilo.

Nakon mirovine ona i stari su preselili u ovu kuću. Njenu starinu, kako je govorila. I da, bilo im je lijepo, zapravo, uglavnom im je bilo lijepo. No, starost nema lijepu tendenciju, ako se gleda ovako, u smislu da je njezin konačni ishod svima poznat.

Ljeti je bilo lakše, zimi manje, ali na proljeće bi opet moglo biti lijepo. Danju, posebno onom sunčanom, također je bilo lako: mogla je izaći iz kuće, mogla je čak otvoriti i prozore neka Sunčevo svjetlo uđe u kuću natopljenu mirisom dima i crvotočine. Pa čak i kišni dan nije bio problem, bilo je važno da je vani kakvo-takvo svjetlo.

Starica je imala više od osamdeset i pet godina i nije više dobro vidjela, štoviše, vid joj je bio jako narušen, nisu pomagale čak ni „pepeljarke“, pa se po kući i okućnici snalazila po sjećanju, mirisu, zvukovima i šuljanju uglavnom tihih mačaka koje su ili prele ili tiho mijaukale ako su tražile hranu. Češkala ih je povremeno iza uha kada bi popila jutarnju kavu i pojela žitarice kako bi mogla pošteno na zahodu obaviti što je trebalo.

U posljednjih nekoliko mjeseci nakupljala joj se voda u trbuhu i naticale su joj noge. Nije da se nikako nije moglo organizirati odlazak do liječnika, ali znala je ona dobro što je posrijedi, pa bi samoinicijativno uzimala veću dozu lijeka kojim bi suvišnu vodu jednostavno izmokrila, a onda bi drugim lijekom nadoknadila izgubljene minerale. Jednostavno nije željela znati što je zaista na stvari, ta joj se riječ, ona ju je zvala „grda bol“, nije rado razvlačila umom, a kamo li da je izusti.

Uglavnom, zima je uz more uglavnom blaga i nije takva da je „dol i brijeg zabijelio snijeg“, no ovog siječnja jest. Baš ovih dana, ove godine, znala je starica da mora biti riječ o znaku; pao je snijeg i kao da je posvemašnja tama zavládala čak i ovdje uz more, u kraju koji je inače toliko sunčan i svijetao da je čak i ovih sedam ili osam snježnih dana, nije starica znala

točno koliko, bilo nepodnošljivo dugo. Ipak, hladnoća nije predstavljala glavni problem, kuća se lako grijala s dobrom peći na drva koja je vrlo ravnomjerno i ekonomično utopila cijeli stambeni prostor, izuzev kupaonice koju bi zagrijala električnim kaloriferom, struju i plin za kuhanje je imala, a pravi problem je predstavljala zapravo samo tekuća voda.

Naime, još davno, dok je pokojni stari bio živ, vodovodne su cijevi položene preplitko ispod zemlje, pokrivene tek kupama i pijeskom ne bi li se koliko-toliko zaštitile od gaženja po putu ispod kojeg su se nalazile, dok je vodomjer bio dosta udaljen, na samom početku uvale, i uz to posve nepokriven i gol, kao da nikada nitko nije ni pomislio da bi mogla doći ta jedna oštra zima s hladnoćama koje su ledom posve spalile ružmarin i pedesetogodišnji oleandar, dok su se masline, ipak malo udaljenije od mora, koliko-toliko „refale“ od ovoga naleta sibirskih bure. Očito se voda na satu zaledila i više nije tekla. Dobro, za piće je imala i vina i nešto mineralne u plastičnim bocama koje su donijeli sin i kći još prije mjesec dana, no nije imala vode za kupanje, točnije pranje, a i taj osjećaj da si bez tekuće vode, pa samim time i bez mogućnosti ispiranja WC-a, stvarao joj je osjećaj nelagode.

No, ni približno toliko osjećaj nelagode poput svijesti da je on vani. Starica se nije usudila izaći, znala je da vreba negdje iza konobe ili da je promatra iz šumarka. Kako je bilo mračno čak i usred bijela dana, naime, škura bura posve opravdano nosi svoje ime, on je mogao doći u bilo kojem času, i to iz bilo kojeg smjera. Znala je da ne može ući u kuću tek tako, a ona ga neće pozvati unutra, a ne, to nikako, a jedino je tako mogao ući.

I sin i kći su predlagali da dođe živjeti kod njih. Kuću su smatrali uglavnom nepogodnom za život, posebno zimi. Preblizu je mora pa se slana vlaga uvlačila u sve, zidovi su prastari i predebeli, podovi i stuba koje su spajale kat i prizemlje drvene, kuća je prepuna kojekakvog smeća koje je starica godinama nakupljala, to su bile neke kašete i novine s vijestima iz vremena posljednjih kongresa CKSKJ.

Osim toga, „imat ćeš bolju skrb, bit ćeš bliže liječnicima“, govorila je kći. Nakon toga su i sin i kći predlagali da se kuća renovira, modernizira, bolje opremi, „pa barem to danas nije neki problem“, no starica nije dala da se išta dira. „Ne, ne i ne“, bio je staričin više puta ponovljeni odgovor. „Tako je napravio moj otac, uredio vaš pokojni otac, tako će i ostati.“

Iako je kuća imala relativno veliku površinu, bila je pretrpana nepotrebnim stvarima te se kroz nju moralo vrlo pažljivo provlačiti. Fotografije, slike, satovi i lusteri bili su krcati prašine i paučine, no stara je nije ni zapažala.

I sin i kći su znali o čemu se radi, nije bila riječ samo o sljepilu, mogućem karcinomu koji nisu nikada dijagnosticirali, no koji se očito manifestirao, kao i cijelom nizu boljetica koje je imala onako usput; bila je riječ i o demenciji i to vrlo uznapredovalo. S druge se strane starica bojala da je smještaj kod kćeri ili sina tek jedan korak od toga da je smjeste u „ustanovu“, u ono što se naziva „starački dom“, a u stvari je nešto užasno, „bolje mi je ovdje na svojem, s mačkama, nego s onim dekrepitim starcima“.

Ipak, djeca nisu mislila na to, štoviše, mislili su da će ipak u njihovim stanovima biti, ako ništa drugo, onda barem udobnije. Oboje su znali da bi valjano umrla samo da je pored nekoga, u svakom slučaju, bolje nego sama. Onda bi je tek u zadnjoj fazi, kada je stvar toliko otišla prema kraju, nastojali smjestiti u neku palijativnu ustanovu.

No, starica je imala još nešto na umu: nije željela umrijeti u nečijoj tuđoj kući. „Nitko moj nikad nije umro ni u bolnici, a kamoli u tuđoj kući“, bila je tvrdoglava. I da, još važnije, mislila je da bi shvatili da je njezina „terapija“, onaj jedan cijeli andol i šest koštica marelice koje pojede ujutro, samo jedna „bapska besmislica“ koja zasigurno neće pomoći njezinom zdravlju, a primijetili bi svakako da sve one silne lijekove koje su prepisali liječnici drži u kojekakvim vrećicama. Osim toga, s pravom je pretpostavljala da bi je poslali na još bezbroj pretraga, a one bi dokazale ono što je i sama znala: da je kraj blizu. Ovako je starica imala svoj uhodani način nošenja s ovom spoznajom i ne, nije ju željela mijenjati.

„Osim toga, tko kaže da je kraj blizu“, govorila je sama sebi, iako je znala da se zavarava. Starica je, u trenucima lucidnosti, znala da mozak daje vrlo neobične impulse, koji je čas uvjeravaju da je sve u redu, a već u drugom se osjeća kao da je posve izgubljena. Tada, kada bi osjećala tu slabost, trebala je samo na koji sat leći u mračnu sobu i pričekati da se „mozak sredi“. Uzimala je i omega tri kapsule, ali svakako je znala da to eventualno samo usporava, a zapravo ne pomaže. „Možda samo andol, on je za srce.“

Nakon što bi slabost prošla, nazvala bi kćer koja bi povremeno i navratila vidjeti majku, uostalom kao i sin.

Ni jednom jedinom riječju starica nije željela aludirati na to da je kraj blizu. Nastavljala je po svome, no sada ju je ovo sa zaleđenom vodom zaista uznemirilo. Mogla je, da se usudila, proviriti pored kuće i zgrabiti malo snijega koji bi otopila i oprala se njime, no bojala se da se ono vani ne prišulja i ne uvuče u kuću, ili da je, nedajbože, zgrabi iza leđa. Starica ne bi preživjela taj strah. Tako se već danima nije oprala niti je bila u zahodu, a i škure je, dok je trajao ovaj mrak, čvrsto zatvorila ne bi li na svaki način spriječila ono vani da je slučajno

promatra po kući.

U kući je bilo toplo i sigurno. Imala je hrane. Samo nije imala vode, osim one u trbuhu i nogama i da, bočica mineralne u „dispenzi“ ilitiga „špajzi“ i frižideru.

Osjećala je slabost. Čudno, jutros kao da joj nisu pomogli ni andoli od kojih je znala povraćati jer su joj izjedali želudac, a ni šest koštica marelica kao da nije dalo nikakve snage. Nije pomogla ni kava, pa čak ni to što je gladila mačke. Nije ju čak ni tjeralo na zahod. Rado bi to obavila, pa bi se ionako nekako oprala, barem vodom iz boca, a u zahod bi bacila varikinu na sve skupa, ali ništa...

„Mora da je zbog toga što nisam bila četiri dana u zahodu“, mislila je.

Nije imala snage nazvati kćer. Bila je dosta žedna. Legla je i sjetila se nečega što ju je cijeli život mučilo. O tome nije govorila ni sa kime, bilo je to strašno, ni sin ni kći nisu znali za to, samo ona i pokojni stari, a svi drugi koji su mogli znati su ionako pomrli.

Bilo je to šugavo vrijeme, odmah po ratu, iako je bilo i Trumanovih jaja i onoga sira s crvenom korom i Unrinih paketa, jadnik kao da nije imao što piti.

Staricu je progonio taj dječji plač, plač i plač.

„Bože, pa to je dijete stalno plakalo“, pomislila je stara.

Da je mogla, plakala bi, ali nije mogla. Znala je da će ga uskoro sresti.

„Mora da je bio gladan, sirotan jedan...“ mislila je. „Mora da je bio stalno gladan“, ponovila je još jednom kao da je sebe pokušavala uvjeriti da je to istina.

Možda je i bila.

„Pa to mlijeko nije vrijedilo ništa, dobro su mi govorile one babe da će mi dijete umrijeti ako ga ne dam dojilji“, opet je pomislila. „One su babetine imale mlijeka da su mogle hraniti čitave vojske, a ja sam bila mršava i jadna, imala sam tek...“ nije se mogla sjetiti koliko godina. „A ja sam mu dala kozje mlijeko, bože, što sam bila glupa...“

I umro je. To se zvalo fras. Plakao je i plakao i nakon što se toliko tjedana naplakao, umro je. Nitko nikada nije davao objašnjenja zašto su mala djeca do prve godine umirala, reklo bi se „fras“ i gotovo.

Stara je, iako je stari bio pravovjerni partijac, tražila sve sakramente za umrloga sina. Stari, nakon onog nemilosrdnog plakanja, pa iako je u ratu vidio svašta, nije mogao odbiti ovu sitnu duhovnu i prije svega ljudsku utjehu svojoj zaista nesretnoj ženi. Uostalom, on je bio i njegovo dijete, a i svi u mjestu su znali o čemu se radi, šefovi su se jednostavno napravili blesavi, čak su došli i na sprovod, naravno, kako i ne bi.

„Možda od gladi, pa to je moje mlijeko bilo sama voda“, pomislila je stara. „Bože, koliko čovjek može biti glup.“

Stara je zaplakala nakon puno godina. U biti, prvi put nakon što je umro stari. Zapravo, nije se sjećala kada je plakala i je li tada uopće plakala.

Odjednom je osjetila neku snagu, ustala i došla do ulaznih vrata.

„Dođi, miliću, dođi“, pozivala je pred vratima u sumrak upravo kao što je pozivala mačke na hranjenje u kuću. „Dođi, mišiću!“

Nije dolazio. Dugo je dozivala, ali on nije dolazio. Ona je još dugo i tužno dozivala, da bi zatim prošla po terasi, najprije jednoj, pa drugoj, pa vrtu, te se napokon vratila u kuću, legavši nesretna na krevet.

Zatvorila je oči i opet zaplakala. Bez glasa i bez suza.

Ono je sjedilo pored nje.

Iako ga starica nije precizno vidjela, već samo u sjenama i konturama, znala je da je to bio lijep, mlad muškarac, zacijelo sličan njezinom sinu, no ljepši. Morao je biti ljepši. Njen je sin već star. Ovaj je zauvijek mlad.

Starica više nije znala zašto se tolike godine bojala susreta. Ležala je mirno, ruke su joj bile tople, a osjećala je i toplinu koja joj se nadima u grudima. Željela je da je privije, no sve ju je boljelo i više nije imala snage ustati.

Uhvatio ju je za ruku, osjetila je kako su meke i mlade.

„Bože, pa ti uopće nisi ostario“, rekla je.

„Ne, mama, ne“, rekao je i pokrio je lagano, najlaganije, mekom pamučnom plahtom nastojeći da je ništa ne zaboli.

„Jako sam žedna“, rekla je stara.

On joj je stavio rukom par kapi vode na usta.

„Voljela bih...“ željela je nešto reći, ali nije imala snage.

„Mama“, reče, „sad ćeš osjetiti toplinu kako ti izlazi na usta“.

„... da me zagriš“, dovrši stara misao, no nije bila sigurna da je izgovorila riječi.

„Uskoro, mama, uskoro“, odgovori joj. „Najprije ćeš pasti u mrak.“

„Drži me za ruku“, reče stara. „Žedna sam...“

„Vječno si žedna“, odgovori joj.

Nasmijala se pogledavši ga. Pomislila je da bi mu trebala reći da je on bio vječno gladan. Bio joj je smiješan, pomislila je kako je smiješno da se šali čak i sada.

„Trebao si raditi u cirkusu“, nije bila sigurna ni je li ovo izgovorila ili je samo pomislila.

Znala je, da je bio ostao živ, zacijelo bi bio veliki šaljivac. Znala je da sve treba baciti na valcer i smijeh, a on bi to sigurno razumio. Ništa nije bilo ozbiljno.

Gledala ga je gotovo zatvorenim okicama na nasmijanom, ispijenom i suhom licu. Više ništa nije rekla.

Znao je da bi sada rekla da ga je zauvijek voljela i da se cijeli život grizla jer je bila mlada, glupa, nije znala kako, nije slušala savjete, nije se snašla, no ništa od toga nije mogla reći. On je, uostalom, sve to razumio.

„Samo me drži za ruku“, reče posljednjim snagama glasićem koji je bio posve slab, gotovo kao šapat.

„Hoću, tu sam“, odgovori.

Stara se opet nasmijala. Znala je da je uvijek bio tu. Znala je da ga je nekada dozivala i „anđeliću“, znala je da je tu negdje pored njezinih mačaka. Nikako joj nije bilo jasno zašto se kasnije toliko bojala. Možda jer je mislila da je srdit? Možda se samo bojala kako izgleda ovaj čas, a taj će doći upravo kada ga ugleda? Zacijelo zato.

Bila je sretna jer ju je on pratio.

Sada je valjalo samo da napokon zagazi u slanu rijeku.

NOĆNI EKSPRES

Najprije se javio nekom bezazlenom porukom, kao, „poznavao sam ti oca“. To samo po sebi zaista nije trebalo značiti ama baš ništa, ta oca su mu, po prirodi njegova posla, mnogi poznavali.

„Pa zašto ne?“ pomislio je Marin i prihvatio Tomino prijateljstvo na Facebooku. Uostalom, čija sve prijateljstva ne prihvaća na toj svemreži, mreži svih mreža, mrežisimusu. Dobro, tu i tamo je odbijao dosadne prostitutke ili tko se već skriva iza tih nickova, kao što je nakon minimalne „sigurnosne provjere“ skidao s liste neke navodne kućanice koje bi u roku od dan-dva izašle s nevjerojatnom ponudom kredita iz snova, gotovo pa da ih nije bilo potrebno ni vratiti, a ako ništa drugo, s kamatnom stopom koja je teorijski izgledala kao da je niti nema, uz mogućnost da vam ga odobre iako ste na „crnoj listi“.

„Oprostite, volio bih da najprije malo popričamo“, kaže Tomo u novoj poruci nekoliko dana kasnije.

Marin nije znao što bi na to rekao. Samo je nespretno na mobitelu otipkao „ok, zašto ne“. Međutim, Tomo se nije javljao neko vrijeme i Marin bi ga možda već i zaboravio u bezbroju društvenomrežnih prijatelja da jedan dan nije stigla poruka „pozdravi mamu“.

„A od kuda znate tatu i mamu?“ upita sada nešto zainteresiranije Marin.

Nije dugo čekao odgovor.

„Zajedno smo studirali, ja sam ti od Duvna, bili smo zajedno u studentskom domu“, odgovori Tomo.

To je pomalo zagolicalo Marina pa mu je, pretpostavljajući da mama poznaje Tomu, preporučio da je on sam kontaktira. Uostalom, preko te svete mreže to je moguće, a zacijelo bi oni imali više zajedničkih tema nego što bi ih taj Tomo dijelio s Marinom. „Osim toga“, pomisli, „ja to ime ne mogu povezati ni sa kime“.

Marin je potom nekoliko sljedećih tjedana zaista posve zaboravio na Tomu iz Duvna koji sada živi u Luzernu i čiji je profil onako brzinski pogledao te mu nije djelovao ni fejk ni u stilu onih baba-kućanica koje prodaju kredite, a još manje onih kurvica koje su koristile mrežu za svoju živu profesionalnu i razgranatu aktivnost.

Zapravo, djelovao mu je posve u skladu s time kako je mogao zamisliti nekog Tomu (dakle, gastarbajtera-jugošvabu prve generacije) u Luzernu i to je bilo to. Imali su jednu jedinu zajedničku poveznicu, navodno poznanstvo s ocem i majkom iz studentskoga doma; dobro, to što s nekim ne dijelite društvenomrežne prijatelje, to je sasvim drugi par rukava, ali hajde, činjenica da mu se pojavio netko iz roditeljske povijesti ni ne znači nužno nešto loše.

„Mama“, nakon nekoliko je tjedana Marin ipak navratio do majke, „jel’ ti se javio neki Tomo na...”

„Nemam pojma tko je taj čovjek“, odgovorila je kratko i bez namjere da zapodjene daljnji razgovor o toj temi. „Vidi, on meni kaže da tebe poznaje“, odgovori Marin, na što ga mama prekine. „Nemam pojma, vidjela sam zahtjev za prijateljstvo, ali nemam pojma tko je taj čovjek... To je netko tko je s tvojim ocem možda bančio...” bio je njezin rezolutan, jasan i nedvosmislen odgovor dok je u rukama držala srednje velikog uškopljenog crnog mačka.

Činjenica je da se taj Tomo opet neko vrijeme nije javljao. Sve dok Marin nije stavio svoje i bratove zajedničke fotografije na društvenu mrežu, gdje su zajednički čačkali nešto oko motora automobila na servisu tih dana. Glupa slika, ali tipična za društvene mreže; stavljate gluposti i pobirete lajkove i komentare.

„Isti ti je ćaća“, sada se opet pojavio Tomo.

Istina, Frenki je sličio ocu otprilike u istoj dobi.

„Nisam zna da imaš brata“, kaže u poruci Tomo. „Zna sam za sestru, ona je ‘79., jel’ tako, a ti si ‘75.?’ upita.

„Šesto“, odgovorim kratkom porukom, „ja sam ‘76.“

Marinu je sada nešto postalo intrigantno oko ove teme: a) zašto ga se mama ne sjeća, ako on zna takve detalje i b) očiti izostanak ikakvih spoznaja o tati nakon ranih osamdesetih, što mu je potvrđivala izjava da nije znao za brata. A to je značilo samo jedno: „Tomo zaista poznaje moje roditelje“.

„A i dida ti je bio dobar“, kaže Tomo u sljedećoj poruci. „Onaj dida iz Komiže. Kod njega smo kod Svetog Marka lovili ribu tvoj tata i ja, i brat tvoje mame... Božo, jel’ da, Božo... On je u Kanadi, jel’ tako? Umaka je na vrijeme...”

„O majke ti mile, da ti majčice mile!“ sigurno bi se uhvatio Marin za glavu da nije baš toga

trena vozio gradom u popodnevnoj špici na povratku s posla, no nije učinio to, nego je nepropisno stao na busnoj stanici sa sva četiri žmigavca dok se iza njega zaustavljala velika narančasta Autotrolejeva kutija.

„Pa i njih znate!“ odgovori Marin.

„Ma kako ne bi ja znao, pa ja sam s njima studiro, reko sam ti, mi smo bili najbolje društvo“, odgovori Tomo. „I ja sam na vrijeme umaka odavde, u Švicarsku, štaš“, zastane i nastavi: „možda i jest najbolja na svijetu, ali nije tvoja...“

Marin se prvi put osjećao malo uznemirenije no ranije u vezi s ovom informacijom. „On sve poznaje, a mama je tvrdila da ga nije nikada vidjela“, pomisli.

„Mora biti slika sa mnom, kako ne, mora, pa živio sam kod tvoga dide kad je mama radila, gdje li ono, u Sisku, Petrinji, gdje već...“

„U Ogulinu“, odgovori Marin kratko. „Od ‘77. do ‘79. je radila u Ogulinu.“

Dalje nije nastavljao konverzaciju, a vidio je i da je Tomo zastao. Nastavio je kući, uzeo dva apaurina i zaspao. Probudio se tek predvečer, a u bunilu nije znao je li budan ili polubudan ili je negdje na nekom trećem mjestu. Osim toga, na poslu je naporno, neprestano je u nekom zaostatku, projekti su neprekidno pristizali. Nije završio ni onaj prethodni, a već je sljedeći pred njim; sve to nosi kući, što ćeš, „neoženjeni muškarci mogu raditi i tri smjene, tko te pita“, mislio je. Osim toga, sljedeći tjedan ga šalju u Njemačku na službeni put, a ne zna ni što bi točno trebao napraviti na tom službenom putu ni koja je stvarna svrha posjeta tom sajmu: ugovaranje novih poslova ili prodaja vlastitih usluga. Navodno, neka o tome ne vodi računa, samo neka bude tamo i tamo, tako je glasila kratka uputa prvog nadređenog koji se izmakao od neželjenog putovanja. „Tamo ćeš se naći s ovima iz komercijale“, bio je kratak. „Oni idu tri dana ranije, ti ćeš proći po specifikacijama.“

Marin je nakratko odlučio isključiti sve mreže, istuširao se i otišao do mame nekoliko kilometara dalje, u onaj stan s crnim uškopljenim mačkom.

„Mislila sam da će biti bolji kada ga cvikaju, ali nije“, dočeka ga mama opet s tim mačkom u rukama. „Jako mi je loše sa šećerom zadnjih tjedana“, doda na kraju.

„Koliko?“ upita Marin.

„Od 12 do 19... s tabletama...“ kaže mama. „Tko zna što je to, mora da sam uznemirena, ali

ne želim uzimati ništa, bojim se malo...”

„Morat ćeš kod doktora da te vidi“, doda Marin prilično ravnodušno, znajući za maminu ne baš pretjeranu revnost u pridržavanju pravila kod te vrste dijabetesa.

„Znam, mislila sam da će mi biti bolje s macom, ali ništa...” odgovori. Marin nije znao što bi na to rekao. Mačka, dijabetes, kakve to veze ima s mozgom. Mama se nije time odviše zamarala.

„Mama, čuj, taj me čovjek puno pita“, kaže Marin. „A čini se da puno zna.”

„Rekla sam ti, nemam pojma tko je taj čovjek, a ne mogu ga prepoznati po slikama, to je sada neki starac. Tko će znati tko je to, ne znam s kime se tvoj otac družio, uvijek je bio...” tu zastane, „tajanstven...”

„Imaš još koju sliku?” upita je Marin.

Znao je da ima, morala je imati.

Mama gurne mačka s koljena, a ovaj se bešumno mekušima dočeka na parketu i nestane iza ugla.

„Evo ti, traži...” izvadi iz neke najdonje ladice kutiju za cipele. „Pogledaj sam pa vidi, neke ćeš poznavati.”

„Marinko, njega poznajem, Blago, njega također, ok, to mi je jasno, Mario, tata i Roberto“, nabroji ih Marin na jednoj fotografiji. „Svi pokojni“, zaključi.

„Da, svi... tvoj tata je bio zadnji“, kaže mama. „S ove su slike svi mrtvi. Roberto je poginuo u saobraćajki, Mario je...”

„... poginuo u nekoj avionskoj nesreći, to znam...” kaže Marin i okrene fotografiju. Na njoj je tatinim rukopisom pisalo „Rob nauke”. Nije razumio smisao te poruke osim čistog cinizma. Navodno je to trebalo upućivati na silno učenje i studiranje. Nije mu bilo posve jasno zašto se to baš moralo obilježiti riječju „rob“, no to ga je vratilo na prvotno mišljenje: studentsko prenemaganje i cinizam.

„Vidiš da ovoga tvog nema nigdje“, zaključi mama. „Ma znaš, to su ti bile velike grupe...”

„Mama, ali on je znao za Ogulin, on je znao za mene i sestru“, prekine je Marin.

„Nema to veze, rekla sam ti, to su bile velike grupe...”

„I da je bio kod djeda u stanu, štoviše, da je s ujakom Božom, tatom i njime bacao mreže...”

Mama je malo nakrivila pogled.

„Ne znam što bih ti rekla”, kaže mama. „Tvoj je otac uvijek bio...”

Znao je što će reći. „Tajanstven.” Ali to nije bio odgovor. Marina je zanimalo zašto ništa ne može doznati o tom čovjeku koji uporno tvrdi da je znao ne samo tatu nego i mamu i ujaka i cijelo to danas pokojno društvo.

„Marine, ne znam, pogledaj još slika, a ja ću pitati Božu zna li tog čovjeka”, odgovori kratko mama.

Marin je još neko vrijeme gledao fotografije mrtvih inženjera i jednog kirurga, ali nigdje, zaista nigdje nije naišao na nekoga tko bi barem malo nalikovao na tog Tomu.

„Nisam vas našao na fotografijama”, bila je kratka poruka koju je poslao Marin Tomi još u vožnji prema kući.

„Ma mora biti”, odgovori Tomo, „Ima i s vjenčanja... tvoji’ roditelja... ja sam onaj mali, najmanji od sviju, s dječjim licem...”

Marin je odlučio da ovo nema smisla. Prekinuo je prijateljstvo s čovjekom i blokirao ga tako da ne može ni posjećivati njegov profil. Osjećao se kao da je skinuo neki teret s leđa.

„Rob gluposti”, kaže samome sebi.

Te večeri, a ni sljedećih dana Marin se zaista više nije time opterećivao. Nekako je, iako je prošlo jako malo vremena i iako je bio svjestan da možda čovjeku zaista nije dao da dođe do riječi, osjećao kao da se oslobodio nepotrebnoga svraba, one šuge koja vas svrbi na najnezgodnijem mjestu, onoga neugodnog suputnika kojega niste htjeli pored sebe, pa iako se radilo o nekome tko je evidentno znao nešto o njegovima, pa i o njemu samome; prekinuti tu vezu činilo se najboljom opcijom.

„Baš ću se i s time još zajebavati”, pomisli.

Osim toga, sljedeći je tjedan došlo do nagle izmjene načina puta u Njemačku; naime, sada je trebao ići vlakom, onim noćnim, umjesto avionom jer je u Njemačkoj bio najavljen štrajk

aerodromskog osoblja.

„Jebiga“, zaključio Marin. Nije mu se putovalo gotovo 20 sati, a niti se osjećao dobro: bio je iscrpljen, dugo nije bio na godišnjem odmoru, posao je postajao svakim danom sve stresniji, osjećao je da mu treba sna, no nikako ga nije uspijevaio nadoknaditi, a rokovi za dovršenje projekata postajali su sve kraći i kraći.

„Samo sam te zvala da ti poželim sretan put“, javila se mama nekoliko sati prije polaska noćnog vlaka (nažalost, ne za Lisabon, mislio je Marin). „I da, Božo se ne sjeća tog tvog Tome. Sve ih je znao, ali njega se ne sjeća.“

Marin je napokon u predvečerje sjeo sam u kupe vlaka za Njemačku. To je bio tour de force, mislio je, skoro 20 sati vožnje do tamo, noćenje prije kojeg će se dugo tuširati, zatim odlazak na sajam na kojem će valjda doznati što bi trebao raditi te odmah toga dana u 18.17 povratak kući s Hauptbahnhofa, naravno, kada ga se dočepa nakon 10 stanica U i S Bahna. Međutim, kad je u vlaku, mislio je Marin, to je već skoro kod kuće.

„Dobro, uz to jedno presjedanje, ali to nije važno“, pomislio je.

Vožnja vlakom lagano je započela. Marin je bio sam u ne odveć toplom kupeu; zapravo, učinilo mu se da je sam samcat u cijelom vlaku da nije bilo hrvatske i slovenske policijske kontrole i konduktera koji se negdje zavalio u svoju ugodnu logu i molio boga da ga svi puste na miru. Marin je pratio Ljubljanu, Jesenice, Villach, onda mu se učinilo da je zaspao, da bi se iznenada probudio usred nigdjezemske, u mraku, usred Austrije ili Njemačke, nije znao gdje; vani je bio mrak, vagon je bio prazan te je stao na nekoj nebitnoj postaji ili na semaforu, nije jasno razabirao, ipak je bilo sred noći, neka potpuna pustoš bez ikakva osvjetljenja.

Odjednom je na mobitelu zazvrdala poruka „jel slobodno kod tebe u kupeu“.

„Tomo“, trgne se Marin.

Nije se ni osvrnuo, a on je već stajao na vratima.

„Hvatam noćni vlak za Zürich u Salzburgu, iz Beča“, kaže i počne se smještati. „Onaj iz Beča, znaš...“ ponovi. „A i ti ćeš u Njemačku... Sigurno znaš za onu o majstoru iz Njemačke. Tata ti je volio poeziju.“

Marin je bio gotovo paraliziran. Nije mu bilo do literarnih aluzija niti je uspijevaio brzinski

kopčati. Da, Tomo. Onaj Tomo. Hvatao ga je akutni napad panike. Osjećao je kako nije dobro, iako nije imao nikakva razloga da se ovoga čovjeka boji, barem ne racionalnog razloga, osim što bi se eventualno trebao opravdati zašto ga je skinuo s liste prijatelja, a što ni nije neka krivnja.

„Volio bi da si me saslušao“, kaže Tomo. „I da si me povezao s mamom. Zna se valjda red.“

Izvadi sad iz džepa sakoa neke fotografije, one iste koje je gledao kod mame. „Vidiš me ovdje“, pokazao je sliku, onu istu koju je tata bio označio kao „Rob nauke“. I da, zaista, sada je jasno vidio čovječuljka gotovo dječjeg izgleda koji je stajao iza njih, zagrlivši najprije onu dvojicu ranije poginulih, Roberta i Marija.

„Vidiš“, kaže Tomo posve mirnim glasom, „ma znaš, oni su svi pokojni.“

Marin nije rekao ništa. Samo je šutio i gledao čas u malog čovjeka, čas u njegovo smiješno zgužvano odijelce, čas u njegove ne baš održavane cipele, čas u crno-bijelu fotografiju.

„Vidiš, htio sam porazgovarati s tvojom mamom, Margaretom, jel' tako, po babi se tako zove“, kaže Tomo želeći trenutku pripisati malo humora. „Ali, možemo ponekad napraviti i iznimke. Zar ne? I ti ćeš sada sve shvatiti. Ovaj je razgovor neobično važan.“

Marin je bio sve uznemireniji. Tablete koje je nabrzinu i posve neskrivečki popio nisu počele djelovati, naprotiv osjećao je neopisiv strah, ali kao da je bio privezan za to sjedalo. Sjećao se jedne prilike kada mu je psihoterapeut rekao da te tablete znaju imati „paradoksalan učinak“. To se zacijelo dogodilo baš sada.

Marin je pred sobom još neko vrijeme vidio čovječuljka koji je pokazivao onu sliku sa samim pokojnicima.

Tada je odjednom nešto snažno lupnulo i kao u usporenoj snimci, vagon je poletio, po njemu su popadali kuferi, torbe, laptop je proletio kroz staklo, više se nije znalo što je torba, što grana, što sjedalo, što projektil, što gore, a što dolje.

Marin je poletio skupa sa svime te snažno udario tjemnom u plafon; učinilo mu se da je slomio vrat. Osjećao je kako mu je na usta potekla toplina i, da, vidio je kako je Tomo cijelo to vrijeme uredno sjedio na svojem mjestu. A zatim mu se trajno zamračilo.

* * *

Na kolodvor u Salzburg vlak je stigao na vrijeme, točno u 4.01, ne bi li se na njega prikopčala dodatna kompozicija iz Budimpešte koja nastavlja dalje za Njemačku.

Marin je ostao sjediti otvorenih očiju i usta. Samo su mu niz nos i rub usta tekla dva curka krvi. Hitna pomoć nije imala što učiniti, putnik je zacijelo preminuo u vožnji, točan uzrok smrti sigurno će utvrditi istraga.

Tomo je u sljedećih 15 minuta popio kavu iz automata i sjeo u vlak za Zürich. Čeka ga još zaista dosta puta. Srećom pa je uzeo spavaća kola.

SPECIJALNI SLUČAJ

Davor nije ni slutio da će mu se, umjesto pretpostavljene i gotovo prorečene propasti, baš toga dana dogoditi upravo suprotno. Naime, već je dulje razmišljao o tome, točnije, čak je još jutros razmišljao konkretno o konopu ili fenu u kadi, ali dnevne su ga obaveze izvukle iz stana kako bi mogao doći u školu i odmah nakon nastave posjetiti, a koga drugoga do Kazimira, odvjetnika posebno obučenog za „specijalne“ slučajeve, poput njegovog, koji su bili istovremeno stručnjaci za brakorazvodne parnice jednako kao i komplikacije po ostavinskim raspravama. Kako god, nemili zadatak, opet kod Kazimira, no Davoru nije preostalo drugo nego da se odvuče do njega i to riješi jer u suprotnom je morao počinuti to što je planirao ili, još gore, nazvati Kazimira da ne može doći, odnosno slušati njegove najprije neprekidne pozive, a nakon toga još beskrajnije tirade o tome što bi trebalo činiti ili što učiniti ili što pokušati učiniti, ali uz prisutnu vjerojatnost da stvar možda i ne uspije i da „nije loše uvijek imati plan B“.

Davor se, posve iskreno, nije nadao nekom „uspjehu“; naime, suprugina ga je obitelj razvlastila imovine, čak i onoga što su zajedno stekli u braku, a sve za račun zajedničke kćeri s poteškoćama u razvoju koja je, uzgred budi rečeno, iako si to nije ni mogao ni želio priznati, bila uzrok Davorova bijega od svega. Ponajprije od takve „stežuće i gušeće“ obitelji koja je postala noćna mora.

„Nisi nikakav izniman slučaj“, govorio mu je Kazo. „Uglavnom od takvih situacija bježe muževi, ali imam čak i nekoliko žena. Po meni to je više psihosocijalni fenomen nego neki obiteljskopравни. Mislim da je sve to nedovoljno jasno, iako je navodno sve jasno. Uglavnom, najgore što ti se može dogoditi je da izgubiš sve, ali odlična je vijest da to znači novi početak.“

To Davora nije nimalo tješilo. Jedan jedini na svijetu ili jedan od sto milijuna, njemu je sve to bilo posve nevažno. No, ovo uporno propadanje do novog početka činilo se čak i gorim, kada bolje razmisli, od onoga što je proživljavao ranije.

Godinama je Davor razmišljao o svemu tome, godinama je pokušavao pobjeći iz toga „zatvora“, iz toga „kljucanja“, iz te permanentne brige i opterećenosti; ne, nije da nije volio svoju kćer, ali... I tako je gurao sve dok mu se nije pružila savršena prilika, to jest alibi, to jest uvjerenje da je riječ o istini, a to je da ga je navodno „vjerna supruga“ vjerojatno

prevarila, i to s nekim susjedom-pomorcem s petog kata. Nije bila to baš neka dokaziva isprika, u svakom slučaju slab alibi; naime, niti ju je našao in flagranti, niti se ta neka navodna veza nastavila; bio je to možda zlonamjeren trač, možda njegova projekcija, ali Davoru se to učinilo kao savršena izlika da kaže „ovako više ne ide“ te je napustio kuću i ženu i kćer s poteškoćama u razvoju, ostavivši ama baš sve, neriješeno, dakako, a što se, kao, rješava u hodu, baš sada, ovih zadnjih nekoliko godina, dok mu je ostao tek auto (slupao ga je u prometnoj, totalka, prije više od godinu dana, zarativši pritom višestruki prijelom ključne kosti) i motocikl koji je kupio nakon razvoda kada je osjećao nakratko neviđeni osjećaj slobode, no sada ga je prodao jer plaća koju je dobivao u školi gdje je predavao hrvatski jezik i književnost jednostavno nije bila dovoljna za troškove života, suda, odvjetnika, alimentaciju za kćer i silne količine alkohola u kojima je utapao mizeriju u kojoj se našao. Da stvar bude gora, od nekad perspektivne karijere gdje mu se smiješilo savjetničko mjesto uz pripadajuće koeficijente, kao i prilično vidljiva i cijenjena „karijera“ lokalnog kulturtregera i pisca, do današnjeg nespasivog „slučaja“, Davor je postigao obiteljski rekord; naime, sve to u svega tri-četiri godine činilo se zaista brzinski, s tendencijom da se nikad ne popravi. Štoviše, okretao je glavu na ulici od onih što prodaju Svjetiljke ili Fenjere, kako god, znao je da mu se nakon ponovljenih hospitalizacija zbog alkoholizma i depresije zacijelo smiješi baš takva sudbina, ali on sebe nikako nije mogao vidjeti kao kakva prodavača na ulici. Radije je želio to završiti o konopu ili s onom elektrokucijom u kadi; „važno da nema krvi“, mislio je.

„Suvišan čovjek“, kukao je pred Kazimirom.

„Vidi“, sada ga je Kazo pokušao malo pridići, „imam za tebe nešto što se ne odbija, nešto što baš odgovara tvom profilu...”

„Kazo, ne zanima me“, bio je kratak. „Nemoj me ni pokušavati nagovoriti.“

Znao je da se radi o nečemu što nema veze s pravnom stranom slučaja; naime, već mu je u više navrata Kazimir nudio neke druge aktivnosti, pa čak i to da otputuje negdje na par dana, na mjesec dana, nešto, bilo što, a što nije značilo pravne aspekte obiteljskopravne zavrzlake.

„Ali, pričekaj...” sada Kazimir ode u stražnju prostoriju, zvao ju je „ostava“ iako je to bilo nešto između skladišta, kuhinje i privremenog arhiva, dok je ovo gdje su sjedili nazivao „kancelarija“.

„Ne, ne, nemoj se ni truditi...” govorio je Davor, dok se Kazimir nije dao smesti.

Iz „ostave” se čulo Kazino šuškanje i kopanje. Davora je zvuk podsjećao na kokoši u kavezu.

„Našao!” uzvikne Kazimir pobjedonosno s nekom mapom u rukama, kao da je riječ o nečemu neviđenom.

„I?” upita Davor.

„Vidi, znam da si, osim ovoga sranja koje radiš i gdje ćeš kad-tad dobiti otkaz, jako zagrijan za pisanje”, nešto je smjerao Kazo. „Pratim tvoje tekstove.”

„I?” opet upita Davor. „Ima li to kakve veze sa slučajem?”

„Davore, kako ne kužiš, ti si izgubljen kao pravni slučaj, dobar muž i nježan tata, ali nisi kao čovjek”, bio je otvoren Kazo. „Na sudu je mala vjerojatnost da će ti žena nešto ostaviti, mogli ste se nagoditi odmah, ali ti mi dolaziš godinama nakon s molbom da spasim što se spasiti da.”

Davor je ostao šokiran. Možda je stvarno trebao jutros omastiti konop samome sebi te odgurnuti stolicu, no, iskreno, nije imao hrabrosti. Ali ovakva doza iskrenosti djelovala je gotovo letalno na njegovu ionako fragilnu stvarnost.

„Vidi, znaš da sam godinama radio kao sudac”, nastavi Kazo, kao da ispred sebe nije imao ono Davorovo blijedo, tupo lice, dok su mu se niz čelo cijedili grašci znoja.

„Kao što rekoh, čak i ja čitam povremeno ta tvoja sranja koja pišeš, nemoj se uvrijediti, ali to su stvarno sranja... mislim, pa koga ti želiš zainteresirati sa svojim pričama koje zahtijevaju neku ‘načitanost’, s aluzijama na nekog Kamova, na neki identitet, apeliraju na savjest, na svijest... ma daj”, odmahne mu Kazimir rukom. „Ljudima treba akcija, radnja, negativci, pozitivci i dobro koje uvijek pobijedi...”

Davor je i dalje bio, najblaže rečeno, u predinfarktnom stanju.

„Gle, kume, tebi treba prava priča”, kaže Kazo približivši mu se na dvosjedu s onom debelom plavom mapom u rukama. „Prava, autentična, živa, ljudska priča, ali koja ima nevjerojatnu radnju...”

Davor je skoro proplakao od muke.

„Prava priča, kažeš. Jebe mi se za pravu priču, meni treba način da se riješim ove pokore, a ne pisanje neke tvoje...”

„Stani, stani, stani!” prekine ga Kazimir. „Nisi me odslušao do kraja, a sada sjedi, hoćeš da nam napravim kavu, neću te nuditi lozom... hehehe, da, ti si apstinent...”

Davor je gotovo poželio ustati i pozdraviti se, no Kazimir mu znakom ruke kaže da ga sasluša još malo.

„Vidi, ovo je priča kakva se rijetko dobiva, hm, kakvu rijetko tko ima prilike dobiti... Ja sam godinama razmišljao da je napišem, ali ja osim pismena i sudskih odluka dosta slabo pišem, da budem iskren, nemam taj kapacitet za napisati nešto ovako složeno, monumentalno, jezivo, a tako ljudski...”

„Čekaj, ti želiš sljedeće: da odustanem od svog predmeta, da uzmem ovaj tvoj materijal i po tom tvojem materijalu napišem knjigu...”

„Odnosno roman”, opet ga prekine Kazo. „Vidi, ovo se ne može izgovoriti ni napisati u drugoj formi, mora biti fikcija, mora biti prava priča, unutra ti je sve, imaš zapise sa svih suđenja, imaš nalaze patologa, imaš nalaze forenzičkih psihijatara, imaš sve...”

„Pravi krimić”, pomalo ironično dodaje Davor, shvaćajući da je njegov pravni put očito završen porazom.

„Ma... prije triler, moguće i horor, možda i prava grčka tragedija, ne znam što bih ti rekao, ali radi se o autentičnoj priči tu iz našega grada, oдавde, moguće je da čak i poznaješ buduću protagonistkinju, a koju sam imao čast osuditi na dvadeset godina, no, eto, izašla je nakon 10...” kaže u jednom dahu Kazo. „Ne želim reći da je ona bila razlog mogjeg odustajanja od sudačke karijere... ha, karijere... ali svakako me pokolebalo...”

„I čak i da napišem taj roman...” prekine ga pomalo uznemireno Davor.

„Ništa, vidjet ćeš. Ja ću ti pomoći ako ti trebaju sredstva i veze. Znam neke koji će ti srediti nagradu, mislim da, ako stigneš, možeš biti hit jesenskog sajma knjige u Zagrebu... Imaš tri mjeseca...”

„Stani, stani...” opet ga prekine. „Ti znaš ljude koji bi mogli to pogurati...”

„Čuj me, kume, ovdje nagrade nisu milijunske, ali mislim da bi stotinjak tisuća pomoglo.

Osim toga, bio bi lansiran, ne znam kako da ti kažem, iz 3. c županijske lige u 1. a ligu. Svi bi govorili o tebi, o tom tvom romanu, haha, tvom, haha, da, baš tvom...” kaže Kazimir s nemalo ironije. „Uglavnom, završimo mi ovo sranje s tvom parnicom, ne bavi se time, uzmi ovaj materijal, ne zovi me previše u vezi s time dok ne bude gotovo. Kad završiš s romanom, odnosno kad napišeš ne manje od 180, ali ne više od 200 ili najviše 300 kartica romana, dođi, javi mi se, pazi da sve završiš do kraja srpnja, tada se zatvara natječaj... Ovo je pakt: ja ne znam pisati, a ti ne znaš o čemu bi pisao. Ovo je prilika, ti oslobađaš mene, a ja lansiram tebe...”

„Tri mjeseca?” upita Davor.

„Da, u čemu je problem? Prosječan novinar može napisati deset kartica na dan, a ti ne bi mogao u tri mjeseca napisati roman po sinopsisu koji ti je dan u presudi, koju ti u cijelosti dajem u povjerenju i uz zahtjev da nikada nikome ne kažeš izvor svoje informacije, jasno? Dobro, znam da si sjeban u mozak, ali znam da vraški dobro pišeš...” zastane na trenutak. „Baš vraški...”

„A da mi kažeš nešto o tome?” upita sada Davor.

Davor je intimno već odlučio prihvatiti posao pa je u glavi smišljao kako će organizirati vrijeme rada u školi i pisanje, kako će sve to posložiti, kako će uspijevati s dosadašnjim obvezama i ovom novom, ali koja je trebala završiti „slatkim brigama, zar ne”, gruntau je. Nije se ni jednoga trena zapitao otkud Kazimir, ostarjeli, prepredeni meštar, zna sve ljude koje treba povući za rukav ne bi li se unaprijed osiguralo nagradu, knjigu kod važnog izdavača, predstavljanja na najvažnijim portalima i medijima, distribuciju na svim kioscima, ali Davor je već nakupio dovoljno iskustva u svojim gotovo pedeset godina života da bi znao da mnogo toga izvana ne izgleda onako kako zaista izgleda, a da neke stvari ne može doznati ako mu nisu dani ključevi da se to dozna.

„Vidi, to je bilo prije skoro 20 godina, čak i da je odgulila sve, danas bi brojala sitno do izlaska”, kaže Kazimir. „Priča je zamršena, ima tu i incesta s ocem, ima tu i jedno neriješeno ‘samoubojstvo’ majke, a potom i pitanje brata koji je dan-danas na Rabu i nitko ga ni ne spominje. Kako god, žena je imala troje djece s tri različita muškarca s kojima je manje-više istovremeno održavala vrlo labave veze. Tri kćeri. Sve su tri kćeri, negdje oko svoje adolescentske dobi, a sve se zbiva u razdoblju od osam i pol godina, iznenada umrle na neobične načine: jedna se bacila s Krčkog mosta, druga je pala pod vlak, a treća je umrla tako što je noću pala niz stepenice u zgradi u kojoj su stanovali. Žena je naizgled priprosta,

ima tek osnovnu školu, to ti moram reći, navodno radi kao kasirka u jednom supermarketu, ima danas pedesetak godina, ali izgleda kao da joj je trideset i pet. I da, viđam je povremeno, pozdravlja me, kao i ja nju. Uglavnom, na ovoj zadnjoj smo je klepili. To jest, sve je bilo sumnjivo, od toga da je mala pala usred zgrade po kojoj se kretala svaki dan, do kontuzija po tijelu i trauma glave koje nisu odgovarale padu niz stepenice. Najprije su posumnjali na sudskoj medicini, zatim je stvar zakuhala, otvorene su i one prethodne obdukcije; na svima se činilo isto ili slično, jednostavno nisu bile samo traume tkiva od navodno konkretnog uzroka smrti, već su uočeni sitni, jedva vidljivi tragovi nečega što je prethodilo smrti, kratko i jasno, brutalna premlaćivanja. Ekshumacije nisu mogle biti izvršene jer su djevojčice, ne moram ti reći, bile brzinski kremirane, obitelj, to jest majka je tako tražila. Poanta je da se podudara vrijeme kada djevojke stradavaju s vremenom kada ona, da se razumijemo, ona je vrlo... vrlo laka žena, dakle, kada ti njezini muškarci trajno odlaze od nje. Svaki put kada bi Sahib, Bojan ili Krešo otišli, njihove bi kćeri stradale nakon manje od mjesec dana. Jedna stvar je ostala otvorena, a ona je, čini se, važna za priču, nju ćeš posebno istaknuti: ona je projicirala incest koji su počinili ona i njen otac na svoje ljubavnike, a svoje je kćeri smatrala krivima, kužiš, Snjeguljica i Medeja u jednom, razumiješ, ljubomora, i na taj je način ona kažnjavala svoje ljubavnike i istovremeno svoje kćeri koje su se usudile dirati majčino leno. Ne ulazim u mogućnost da se to i dogodilo, naime, kćeri nisu bile virgo intacta, ako me razumiješ, ali mislim da ti ne živiš u tom svijetu, to je tebi sve špansko selo, tebi je sigurno neshvatljivo to da su dvanaestogodišnjakinje seksualno aktivne... Međutim, to nije bio predmet istrage. Istraga se fokusirala samo i isključivo na posljednje ubojstvo, dakle nesretni je slučaj prekvalificiran u ubojstvo s predumišljajem. Iskreno, ona je osoba koju sam želio žarko poslati pred zid, ali već je smrtna kazna bila davno dokinuta... I da, zvali smo je „doktorica“. Naime, poznavala je kazneno pravo bolje od sudaca i odvjetnika, ma bolje od mnogih... Kažem ti još jednom, to je neškolovana žena, čovjek ne bi očekivao da ona uopće i čita, a kamoli piše, no vidjet ćeš njezine podneske, ne, nije ih pisala pravno obrazovana osoba već ona... navodno polupismena piljarica. I da, nije imala odvjetnika. Niti ju je tko htio braniti niti je ona nekoga željela. Onaj po službenoj dužnosti jednostavno nije imao što raditi, bio je tamo, hm, baš po službenoj dužnosti...”

„Priča nije loša“, kaže Davor.

„To, to ti kažem“, kaže Kazimir sada s pogledom kojim ga je doslovno vezao. „Ovo je priča kakva se nalazi možda u romanima, možda u filmovima, možda u fikciji, ali ovo je nešto što ja kao sudac pa odvjetnik ne mogu ispričati, vezuju me tajne i obveze. Istini za volju imam

diskrecijsko pravo reći neke stvari, no postoji etos, znaš... Ali tko tebe sprječava da to ispričaš...”

„Čekaj, a ti to meni daješ tek tako, bez naknade, bez...” upita Davor.

„Da, i to me više ne pitaj, rekao sam ti, ovo je pakt, ja se ovoga jednostavno želim zauvijek riješiti. Kad sve završi, možeš mi dati knjigu, potpisanu, naravno...” kaže Kazimir, „za dugo sjećanje... Hoćeš li moći?”

„Da, da, da...” Davor odgovori pomalo smušeno. „Naravno.”

„Jesi li siguran? Jer ovo će ti promijeniti život...” još ga jednom upita Kazimir.

„Da, naravno”, odgovori Davor.

„Onda ruka ruci...” kaže Kazimir i promrmlja nešto kao „nismo Turci” ili neku sličnu glupost.

Davor nije razumio ovaj posljednji dio. No, rukovali su se, Davor je preuzeo mapu i, da, današnji mu je dan zaista bio prijeloman.

„Valjda su se tako preklepile zvijezde”, pomislio je dok je izlazio. „Valjda je tako pao grah.”

* * *

Istina je da je Davoru trebalo nekih mjesec dana da pohvata sve konce priče koju je želio ispričati i istina je da mu je za sve trebalo puno snage, puno apaurina i puno viskija. Za ovakvu je stvar odustao od apstinencije, kao što je odustao od svakog oblika druženja s bilo kime, uključivo i Kazimira kojega u sljedeća dva mjeseca, kada bi pisao u suprotnim smjenama od onih u školi, nikad ni za što nije kontaktirao. Da, priča je bila izvanredna, bila je monstruoza, bila je zaista velika i da, Davoru je zaista teklo to pisanje. Najprije je pisao desetak kartica na dan, kasnije, prema kraju, osjećao je da mu ni dvadeset ili trideset nije bilo problem. Pomalo je pred sam kraj knjige osjetio zamor, već je nastupalo debelo ljetno, smetala ga je vrućina te je mogao pisati samo noću ili ranim jutrom. Na kraju je zaradio neku upalu sinusa, u samom finalu oblikovanja glavnog teksta. Osjetio je najprije vrućicu, a potom i slabost, te je završio kod liječnika s antibioticima, naravno; morao je smanjiti alkohol, no kao da mu više nije ni trebao, osjećao je da je roman nekako postao živ, da su svi ti likovi i radnja, koliko god bili nelagodni, postali stvarnost, kao da se i sam našao kao

promatrač te jedne košmarne zbilje koju nikada nije upoznao, a koja je ukazivala ili na psihopatologiju ili na opsjednutost, ali bez onih okretanja glave za 360 stupnjeva i levitacije ili četveronožnog hodanja unatrag. Činilo se kao da je sam sotona-đavo bio više nalik jednoj običnoj, doduše dobrodržećoj sredovječnoj prodavačici u supermarketu, nego nečemu kako smo naivno zamišljali vraga.

Bilo kako bilo, Davor je rukopis na vrijeme predao Kazimiru koji je, cokćući, nakon nekoliko dana rekao da je to „remek-djelo“.

„Osim ovih par sitnica koje ćeš doraditi“, dodao je kratko. „Nema smisla da baš bude predoslovno.“

Davor se nije suprotstavljao. Uostalom, ovo je više Kazimirova priča nego njegova, pa stoga „neka bude po njegovom“, mislio je.

Već je u glavi slagao scenarij po kojem bi se možda mogao vratiti ženi, prekinuti tu „usranu agoniju“, vratiti se kćeri, da, svojoj predragoj kćeri koju je napustio jer, eto, nije mogao više, ali vratio bi se slavodobitno kao uspješan i zreo, sređen čovjek, zar ne, tako je egzaltirano razmišljao tih dana.

Postojala je samo jedna jedina mrvica sumnje koja mu se počela zavlaciti pod kožu, a odnosila se na tu „jebenu prodavačicu“, na tu ženu o kojoj je napisao roman, na tu „doktoricu“ kako su je zvali. Jer, ona je bila sve samo ne neka bezopasna jadnica, ona je stajala negdje sa strane, negdje u ovome gradu, negdje na ulici, tko zna gdje, možda na rubu sna i jave, nije ni sam bio siguran.

Doslovno ga je počela razdirati ta jeziva sumnja, čak i prije no što je oglašeno da je njegov roman „Specijalni slučaj“ proglašen romanom godine i da će biti tiskan u prvoj nakladi od 100.000 primjeraka uz jednako toliko pripadajućih, doduše, bruto kuna novčane nagrade plus autorski honorari, to jest tantijemi koji će kasnije nadolaziti, Davor nije ni znao ni pretpostavljao kako i u kojem ritmu.

Na poslu je odjednom postao opet „cijenjen čovjek i stručnjak“, umalo da nije postala „čast raditi s njime“, kao da se prije svega nekoliko mjeseci nije radilo o tome hoće li ga najuriti ili prethodno poslati na obavezno liječenje, pa onda prigodno najuriti, naravno, bez nagradnog ručnog sata i jubilarne nagrade.

Davor je znao da nešto ne štima, da je onaj crv sumnje, ta prodavačica tu negdje, možda baš

na kiosku na kojem je kupio cigarete, a što je učinio samo da vidi fizionomiju prodavačice, ili na blagajni supermarketa u kojem je, istovremeno gledajući svoje lice s lokalnih i nacionalnih dnevnih listova, promatrao žene koje rade na blagajnama, nastojeći izbjeći one koje su u godinama i približno zamišljene fizionomije, a koje bi danas odgovarale „doktorici“ koju je poznao samo s fotografija od prije više od dvadeset godina.

Osjećao se uspaničeno i u onim trenucima kada je sjedao u bus za Zagreb na snimanja emisija o knjigama, koje je malo tko gledao, ali i kada je pogledavao oko sebe u trenucima kada je davao izjave pred kamerama o književnoj sceni u vlastitom gradu iz sada novostečene pozicije, ako ništa drugo, „lokalne književne zvijezde nacionalnog sjaja“. Znao je da će to biti kratkotrajno, možda tek koji mjesec, a vjerovao je i da će napadi panike vezani uz „prepoznavanje“ konkretne osobe i glavne (anti)junakinje njegovog romana pomalo jenjati s vremenom, kada se slegne ovaj šušur koji se podigao na nekoliko mjeseci. Čak ga ni određena osporavanja književnog djela koja su dolazila s jedne strane kritičarskog ili čitateljskog spektra ili pak društvenomrežna vrijeđanja ili nekritička divljenja nisu posebno dirala kao ta neka neodređena, ali ipak određena „obična“ žena od krvi i mesa o kojoj je napisao knjigu, u što je zaronio kao što pisac mora zaroniti, ali da prethodno nije razmislio o toj sitnici, o tom detalju, o neizrecivo nebitnome, jer „kome je u bilo kojem društvu na svijetu stalo do jedne osuđene kriminalke“, tješio se. No, Davor je znao da je zašao u područje kojem moguće nije bio dorastao, osjećao je potrebu da o tome porazgovara s nekim, osjećao je neizrecivu silu koja ga je budila usred noći i koja mu je govorila „opet depresija“, a koju je uspijevaio suzbiti tek ogromnom količinom tableta koje nisu činile ništa do toga osim što bi barem privremeno spriječile strah, suspregnule ga, gurnule pod tepih, no činilo se bez trajnijeg rješenja.

„Sve, ali sve što ste mi rekli, upućuje, Davore, na depresiju“, rekao mu je terapeut. „Ja to volim opisati na sljedeći način: imate veliku robnu kuću i aparate za gašenje požara, one crvene, ali i protupožarni sustav razgranat po cijeloj zgradi sa sustavom dojave i slično. Aparatom ugasite samo mali plamen, ali ostalo gori i dalje, a protupožarnim sustavom gasite cijelu robnu kuću odjednom. To vam je razlika između anksiolitika i antidepresiva.“

Međutim, antidepresivi nisu počeli djelovati ni nakon tjedan ni nakon dva, čak ni nakon mjesec dana. Posvuda je osjećao da je ova žena, „doktorica“, tko god ona bila, bila prisutna: na placi, u busu, na šalterima, na sve je strane vidio žene koje bi odgovarale profilu te žene-ubojice.

„Pa pomogao sam ti!“ rekao mu je konačno jedan dan Kazimir nakon gotovo godinu dana što

mu je doslovno na pladnju poklonio književnu sezonu za pamćenje. „Jel’ imaš novac? Imaš, čim si platio moje troškove. I kupio novi auto. Jel’ imaš slavu? Imaš. Pa ja u cijelome životu nisam bio u medijima koliko ti u manje od tri mjeseca ove zime. S ovim dalje moraš se nositi sam. Hej, glavu gore! Pa napokon imaš pravu priču! I da, ovo zove drugu, još bolju knjigu...

”

Davor se sav zbunjen spustio dizalom u prizemlje iz Kazimirove kancelarije i nastavio bauljati po gradu.

Ne, ovo više ne ide...” mislio je. Činilo mu se da odasvud vreba njezin pogled, da je „doktorica” doslovno bilo tko i bilo gdje; štoviše, imao je osjećaj da ga promatra ili čuje kroz mobitel ili računalo; zalijepio je trake preko kamera na laptopu i tabletu, razmišljao je da je možda moguće da ga već odavno promatra, pa „zašto i ne bi, izložio sam njezin život ruglu” koliko god bila zločinka; dakle, proslavio se na njoj, a možda nije trebao ili nije smio govoriti o tome. Donekle je razumio što je Kazimiru značilo ono „riješio sam se toga”. Donekle je razumio Kazimira kako je mislio da bi bilo najbolje da ju je osudio na smrt, ali takva kazna nije bila predviđena, no možda bi sve ovo, „mislim, ovaj cirkus” bio daleko manje stresan pod uvjetom da nje jednostavno više nema, da nije „među nama”. U času mu je palo na pamet možda da je ubije, ali osjećao je preveliku slabost da naudi i životinji, a kamoli čovjeku.

„Kad bolje razmislim, Kazimir knjigu možda nije ni pogledao, nego ju je samo šutnuo u onu svoju ostavu”, vrtio je Davor dalje film dok se ukrcavao u gradski bus za negdje, nije znao gdje, nije mu bilo ni važno.

Tih je noći imao strašne more o mrtvoj djevojčici koja je stajala pored kreveta. Najprije je stajala, a nakon toga je vrištala, on je čuo vrisak, bile su to one ubijene djevojčice.

„Zacijelo je i ona tu negdje”, mislio je, a usred noći su mu se pojavljivale odurne slike s obdukcija. Budio se opet u rani čas, između 3 i 4, u najgore doba, onda bi opet popio šaku anksiolitika pa bi sutra zaboravio doći na vrijeme na nastavu, pa je napokon, posljednjih mjesec dana uglavnom proveo po bolovanjima koja nije mogao drugačije opravdati no da je „psihički bolestan i labilan” te da nije sposoban redovno raditi. Što je, ako ćemo istini za volju, i bila istina, no na njegovu žalost, to je postajao sve ozbiljniji razlog ili za invalidsku mirovinu ili za promjenu i grada i sredine, što je značilo i posla. Međutim, Davor se nije osjećao sposoban ni za kakav posao, posebno ne novi, a još manje u drugoj sredini.

Nakon tog dana kod Kazimira, otišao je još nekoliko puta kod terapeuta. Činilo mu se da je strah od otvorenih prostora ili prostora koje ona može nadgledati nešto manji no ranije. Ipak je osjećao manji strah od pogleda i promatranja, od mjesta koja bi mogla biti pod nadzorom, naravno, počeo je nekako racionalizirati da možda čak ni mobitel nije kontaminiran.

„Možda djeluje lijek?“ pitao je terapeuta.

„Možda vi sami sebe liječite?“ odgovori mu terapeut.

Davor je ostao zbunjen.

Kako se približavalo ljeto, osjećao je jaku potrebu da vidi svoju djevojčicu. Možda da ode na more s njom, dobro, „spasiti propali brak je nemoguće“, mislio je, „ali sa svojom curom mogu van, zar ne?“

Osjećao je da više ne želi davati intervju, a srećom ga, nakon gotovo devet mjeseci, više nitko nije ni spominjao. Okretao je glavu od svoje knjige u knjižnici. Pravio se da knjiga niti ne postoji, odnosno, koliko se pravio, toliko se osjećao otuđen od nje da je zapravo sve manje i manje o njoj i razmišljao.

„Očito je bio u pravu“, odgovorio je samome sebi kada je pomislio na terapeutove riječi da „sve mora pustiti niz vodu i da će stvari početi same dolaziti u balans, ali da za sve treba vremena“.

Veselilo ga je što mu bivša žena, čak i nakon onako mučne parnice i natezanja, čak i nakon svega toga, nije priječila da se druži s malenom. Doduše, nije ona više bila baš malena, ali za njega je uvijek bila malena. Osim toga, da, ne treba se zavaravati, osjećao se loše zbog svega, da, najrađe bi povukao one riječi i onaj rastanak, onaj odlazak, ono raskusuravanje, ionako nikakav bitan pomak nije napravio nakon svega, štoviše...

„Objavio si knjigu“, rekla mu je bivša supruga čak i bez zrnca ironije. „Napokon si uspio u onome što si možda trebao i ranije napraviti.“

Nije htio objašnjavati. Osjećao je u njezinom glasu malu razinu razumijevanja koja bi se mogla shvatiti kao opravdanje njegovog čina. „Žene znaju oprostiti, možda ne zaboravljaju, ali opraštaju...“ mislio je.

Možda bi mu nekoć njezino uvijeno laskanje godilo, ali nakon ovakvog posrnuća koje je proživio nakon te knjige, a što je bilo znano samo njemu i njegovom terapeutu, zaista nije

želio otvarati tek pokrpanu ranu. Kratko je prekinuo tu temu, ukrcao svoju djevojčicu u auto te su krenuli put plaže, na more, na kupanje.

„Hoćeš da nam tata kupi sladoled?“ pitao ju je.

Osjećao se preplavljen emocijama i amnestiran nakon dugo, dugo vremena, kao da je sva bol svijeta odjednom istekla iz njegova solarnog pleksusa.

Ona mu se nasmijala u znak da. Znao je da voli one najšarenije.

„Sad će tata, sad...“ rekao je i putem tražio neki kiosk, benzinsku, shopping mall, bilo što, samo da nabavi za svoju malu taj prevrijedan sladoled.

Uskoro je vidio maleni kiosk u blizini mjesta gdje su namjeravali parkirati. Platilo je dnevnu parkirnu kartu, uhvatio svoju malu za ruku te su krenuli prema jednom od kioskića koji ljeti preko noći niknu uz plažu.

„Kava, sladoled“, pisalo je na ploči iznad kioska. Djeca u mokrim gaćicama nestrpljivo su čekala u redu i dodatno provjeravala ponuđene vrste sladoleda na reklamnom panou, dok su, moguće baš njihove majke, onako raskošno ljetno ispršene, čekale svoje makjate, kapučine i esprese kako bi nastavile s dnevnom dozom sunčanja i tračanja na plaži.

„Dobar dan“, pozdravi Davor gospođu za pultom. „Evo, ja ću ovaj lješnjak, a mala će...“

„Dobar dan, gospodine!“ pozdravi ga prodavačica. „Da, mala će šareni, zar ne?“

Davor je počeo shvaćati. Ne, nije to bila neka njegova projekcija. Niti je to bila konfabulacija, ne, ovo nije bila deluzija. Niti je to bila neopravdana paranoja. Ruke su mu se u trenu ohladile, a lice poprimilo blijedo-zeleni ten s krupnim znojem koji se cijedio niz čelo. Ovo je bilo prepoznavanje.

„Obožavam vašu knjigu, recite mi, a kada će nastavak, zanima me što se dogodilo s glavnom junakinjom...“ nastavi prodavačica. „Svakako bih voljela jedan primjerak s vašim potpisom...“

Davor je osjećao da je paraliziran kao žaba pod svjetlom. Osjećao je miris svih sladoleda i svih kava na plaži, svih krema za sunčanje odjednom, miris mora i miris žena i djece koja su bila neposredno pored njega, zajedno s nepodnošljivom cikom i prskanjem na plaži. Postalo mu je posve neizdrživo do trenutka kada mu je silovito zabljesnulo pred očima, a glava mu

se počela okretati u neugodan položaj.

Bol je postala neizdrživa. „Ali, gospodine, jeste li dobro?“ čuo je glas okupljenih ljudi dok je padao u nesvijest.

„Zovite hitnu, zovite hitnu! Diše, diše! Konvulzije, čisti grand mal...“ bile su posljednje riječi koje je čuo. Nakon toga je zavladao posvemašnji mrak.

2. DIO

DOKAZ UROĐENOG IDIOTIZMA

HALO, PULA, IMAMO PROBLEM

Daleko od onih velikih stvari koje su se odvijale negdje u kuloarima zavjereničkih skupina, a posebno daleko od notornog mita zvanog „Houston, we have a problem!“ Bepo i Žiga su u svojem bijelom fići tog lijepog ljeta 1963. trebali obaviti bazično jednostavan zadatak: utvrditi točnu poziciju moćne podmorničke baze negdje na području između Monte Gargana i Riminija. Nije bilo posve jasno točno gdje jer Bepo, taj posljednji živući svjedok događaja, zbog poodmakle dobi više nije u stanju prizvati baš sve detalje. Nije u stanju obaviti ni ono na zahodu kako treba, pa zato svako jutro pojede žitarice s jogurtom i jednu kavu ne bi li se uspio „pokenjati kao čovjek“, kako kaže, a ako i to ne ide, onda pita da mu se nabave one tablete s reklame.

Kako bilo, Bepo i Žiga su, opremljeni kao da idu na ljetovanje, s kuferima na stražnjim sjedalima, krenuli modernom talijanskom autostradom smjerom od Trsta preko Portogruara do Mestra, pa dalje prema Ravenni, usput oprezno gledajući kako bi uspješno sačuvali identitete dvojice muškaraca iz mirne, susjedne, prijateljske i nesvrstane Jugoslavije koji su odlučili provesti ljetovanje na znamenitim plažama Riminija. Sve je bilo pripremljeno za to: losioni za tijelo, oprema za kupanje, točno usklađeni Vostok i Raketa, sunčane naočale, fotoaparat Smena, naravno, uz toga ljeta neizbježni *Sapore di sale* u podsvijesti.

No, kako to obično biva, Bepo je gotovo na početku napravio pogrešku, a koja je mogla imati jako visoku cijenu; naime, na semaforu u Mestrama je prošao na crveno, na što je zaradio trenutno zaustavljanje od strane revnih karabinjera.

Bepo i Žiga su bili posebno odabrani za ovaj zadatak, obojica su navodno govorili talijanski, jer im je to, kao, bio drugi materinji jezik s obzirom da je jedan bio s Visa, a drugi s Malog Lošinja pa su imali pučke škole završene na tom jeziku. To ih je trebalo kvalificirati da se mogu neprimjetno, nevidljivo, neuočljivo infiltrirati u Italiju, pa na miru obaviti svoj zadatak, dakle otkriti tu podmorničku bazu i vratiti se u Jugoslaviju, napokon na zasluženi godišnji odmor.

„Biste li to napravili i u Jugoslaviji?“ strogo je upitao karabinjer.

Bebo i Žiga su bili blijedi, tek im se kap znoja slijevala niz čelo. Čak su skinuli i sunčane naočale.

„No... no... signore poliziotto, mi dispiace, non sono da qui...” pravdao se zamuckujući Bepo.

Karabinjer je negdje otišao pa je iščekivanje u autu potrajalo neko vrijeme, usput fiću pretvarajući u usijanu peć na užeglom asfaltu.

„Dobro, ovaj put samo opomena, ali...” karabinjer se na kraju smilovao. „Znate da ste u Italiji.”

„Grazie, grazie mille...” odgovarao je snishodljivo Bepo. Znoj im se cijedio niz bijele lagane košulje. Moglo bi se reći da je od vrućine. No, objektivno, malo je nedostajalo. Zacijelo je i u Italiji vrijedila ona da se prema turistima mora biti manje rigidan, pa je prošlo samo ovako, s opomenom i da znaju da su u Italiji.

Bepova je današnja procjena da se „pulicaicu nije dalo jebat s papirima, jer, znaš, koliko je to zajebancije... koliko izvještaja kada dignesh...” nije izgovorio riječ. „Onako mu je bilo lakše...” doda.

Srećom po naše Bepa i Žigu, nakon gotovo cjelodnevnog putovanja njih su dvojica došli do Riminija. Bio je to dug i iscrpljujući put, a Bepo mi nije stigao ispričati sve detalje (jer je opet morao na zahod, prostata je veliki problem u tim godinama), osim da su stajali povremeno na benzinskim stanicama gurajući se po autocestama s onim silnim njemačkim, austrijskim i francuskim krilatim automobilima koji su hrlili na nezaboravno ljetovanje na već tada nadaleko poznate plaže.

Bepo i Žiga su se uredno prijavili u hotel gdje su imali rezervaciju, dobili bračni krevet te nakon toga, tek u kupaćim gaćicama i šlapama, s ručnicima na ramenima i obaveznim sunčanim naočalama obilazili svaki svoju stranu od desetak kilometara plaže, usput napasajući oči na raskošnim tijelima tek propupalih poslijeratnih ljepotica.

Naravno, cijela je ova epizodna potraga bila posve neuspješna; jedino su uspjeli razgledati divote kapitalizma u obliku milijuna dupeta i sisa koje su se izležavale na ležaljka, pijesku ili plutale na blagim valićima one druge strane našeg lijepog plavog Jadrana. „Mi smo tek uzimali poduke iz galebarenja”, kaže Bepo i doda: „Ovo gledanje golišavih mi je bilo, da ga jebeš, najdraže od svega.”

Sutradan je trebalo nastaviti put, ovaj put ne po autocestama već uzobalnim državnim cestama, usput stajući i fotografirajući turističke vedute, jel'te, od Riminija preko Ancone do Pescara pa skroz do Manfredonije; put je potrajao gotovo cijeli dan. No bez i najmanje

naznake te podmorničke baze, bez i jedne jedine najave da se igdje, ali igdje nalazila ikakva baza, a koja im je u štabu bila predstavljena kao nešto gotovo posve izvjesno i svakako prijeteće, no bez preciznih koordinata. Navodno je morala postojati jer su navodno Rusi sagradili slično u Albaniji, pa zašto to ne bi napravio i NATO.

Bepo je tu zastao u pripovijedanju, kao da je i njega samoga izmorila ova putešestvija od prije više od 50 godina.

„I onda smo došli u neki, ne znam, valjda hotel“, kaže Bepo. „Rekli su nam da se tu javimo. To je bio neki stari zamak, sve drveni ili kameni podovi i stropovi, portreti nekih kontea ili markeza, ali primao je goste. Znam da recepcionara nije začudio naš pasoš.“

Bepo je naveo da je dvorac bio na stijeni iznad mora, da nije imao ni struju, a možda ni vodu, da je sve bilo osvijetljeno tek svijećama i da se navečer, netom nakon smrkavanja, oko dvorca počela okupljati neka skupina ljudi, neki jako skupi automobili, sve sami Mercedesi, Rolls Roycei, Jaguari, te da su u veliku dvoranu počela dolaziti neka jako fina gospoda u skupim smokinzima i šeširima. „Mora da je to bio skup mafije“, kaže Bepo. „Ili ovih, kako se ono danas zovu, masona... iluminata, jebo ih bog“.

„Mi ti to ništa nismo razumjeli. Zašto smo baš tu došli, zašto na to mjesto, što smo trebali?“ kaže Bepo i zaključuje: „To ti je uvijek neki blef. Najvažnije od svega je dobro blefirati“, dodaje.

Sutradan su rano ujutro krenuli nazad. Misija je bila – kratko i jasno – fijasko, i to najviše vrste. Pretpostavljeni će ih sigurno destimulirati jer jednostavno nisu bili dorasli zadatku.

I tako su, razočarani, šetali vrućim ulicama prašnjave Ravenne i tražili neko mjesto gdje bi barem za utjehu pojeli sladoled ili popili pivo.

Odjednom, prolazeći pored nekog zida, s druge je strane doletjela prava nogometna lopta, lijepa, kožnata, onakva kakvu su imali samo pravi nogometaši, te pogodila Žigu u glavu. Još se nisu uspjeli ni pribitati, kad na zid skoči neki mladić u talijanskoj uniformi, naravno, očito za vrijeme slobodnog vremena, te povikne: „Mi passa la palla, per favore!“

Dok je Bepo dodavao loptu, Žiga je slikao, na što je talijanski vojnik došao te upitao: „Possiamo fare una foto insieme“, što je Žiga i učinio. Zatim je došlo još vojnika, pa moguće čak i neki podoficir, pa su se svi zajedno lijepo slikali, a onda je pao prijedlog da odigraju utakmicu.

„Zašto ne, jebeš ti to, mi smo isto voljeli nogomet“, kaže Bepo. „Volio sam igrati s

Talijancima, dobri su, dobri...”

Na kraju, umjesto da pojedju sladoled, odigrali su dobru prijateljsku utakmicu s neprijateljskim vojnicima, štoviše, pojeli njihov obrok, napili se vode i dobili preporuku gdje mogu noćiti za ne prevelike pare, a uz to im mogu preporučiti gdje su i djevojke.

Bepa je tijekom druženja mučilo to oko podmorničke baze, no nikako nije smio odati identitet. Odlučio je pretpostavljenima prijaviti da je upravo ova kasarna baza mornaričke pješadije, i to ne bilo kakve nego neke važne brigade. Uostalom, i svi su drugi podaci iz štaba bili mahom netočni, pa što ne bi i ovaj.

Nakon pristojnog odmora i ponešto opuštanja, Bepo i Žiga su sutra sa svojim bijelim fićom nastavili prema Trstu pa Jugoslaviji. Naravno, Žiga je svakako želio kupiti nešto lijepo za ženu, neku maramu, nije imalo smisla da samo prođu kroz Trst a ne kupe ništa, dok je Bepo odlučio kupiti nove cipele u obližnjoj Viale XX settembre. Ta zašto propustiti priliku?

„I tada ti, jebo te bog, izleti na ulicu iz dućana s cipelama Ecija, moja školska drugarica“, kaže Bepo. „Možeš misliti, svi smo je zvali Ečija jer nam je učitelj rekao da se svaki c ispred i čita kao č... E, ona ti je bila moja prva djevojka...” stari nekako zamišljeno zastane.

„Morao sam s njom porazgovarati, nije bilo druge“, kaže stari. „Otišli su iznenada, dosta poslije rata, jednostavno su otišli... I vidi je sad, prodaje cipele u Trstu...”

„I tada mi je odjednom, ispod glasa, Žiga rekao: ‘Bepo, bjež’mo, identitet nam je kompromitiran, sve su mreže zatrovane’“, završi.

I druge nije bilo. Na kraju su štabu predali gotovo posve prazan izvještaj, podmorničku bazu nisu locirali, nisu vidjeli ništa vrijedno spomena niti se išta dogodilo. Nisu ih degradirali. Valjda su dobro blefirali. Ili loše. Kako se uzme.

Ipak, cipele nisu kupili, a ni Žigina žena nije dobila nikakav poklon... Za sve je bila kriva Ecija zvana Ečija, koja je, eto, ni kriva ni dužna, pokvarila planove.

Desetljećima kasnije, Ecija je, kao i kasnije njezina djeca, radila u istome dućanu, a Bepo je kod njih godinama kupovao cipele.

„Bila su to lijepa vremena“, zaključi Bepo. „A i talijanske cipele su jebeno dobre. A sad opet moram u zahod...”

DOKAZ UROĐENOG IDIOTIZMA

Ne moram kao Danilo Bata Stojković stvoriti lik Babija Papuške kako bih iznio dokaze da sam „sistematski uništen od samih idiota“. Dobro, možda nisam baš uništen, ali znam da imam taj unutrašnji mehanizam za samouništenje. Naravno, urođen je, a za što mogu iznijeti nekoliko obiteljsko-povijesnih dokaza.

Na primjer, moja prabaka Eva, pokoj joj duši, dakle, ta je moja prabaka 1912. odlučila zajedno sa svojom cijelom švapskom obitelji odseliti u Ameriku. Nije to bilo neko veliko čudo u to doba, tko nije odselio u Ameriku, jedna li mu majka, pa je tako i moja prabaka skupa s dvoje djece i mužem alkoholičarom i obiteljskim nasilnikom odlučila otići preko oceana. I otišla je, štoviše, došla je ona u *Nevjork*, tamo je nešto i radila, za to su se vrijeme njezine sestre snalazile, poudale, teta Katica više nije bila Katica, nego je postala teta Ket, da bi se ova moja Eva, e to je fantastičan obrat, iz nekog razloga dvije godine kasnije, dakle, u sam osvit Prvoga rata, vratila u Đakovo, bez muža kojeg je ostavila. Ok, muž je bio alkoholičar i obiteljski nasilnik, ali to ne opravdava činjenicu da je prabaka iz tog razloga otišla na krivu stranu svijeta. Što nije otišla u Kaliforniju? Što nije otišla skupa sa svojima u Ohio, u grad Akron, gdje bi kupila milijun akri zemlje, započela svoj business, rodila novu djecu, našla novoga muža, ne znam što, uređivala vrt i glasnik svoje useljeničke zajednice, prošla krizu, lude dvadesete, još luđe tridesete... Ne, ona se vratila u Đakovo, ma što u Đakovo, u Mandićevac, ma ni u Mandićevac nego u šumu u Veliko Nabrđe, našla još jednoga pijanca koji ju je odveo u tu šumu, mislim tu mu je bilo radno mjesto, čovjek, taj moj pradjed, bio je nadlugar, pouzdan čovjek na državnoj službi, ali pijanac i opet obiteljski nasilnik... I ugošćavala je baka Eva tako zeleni kadar, Čarugu, ustaše, partizane, esesovce, Čerkeze, Kineze, koga nije... jer je njen *čoe*k bio ionako stalno pijan pa bi tu i tamo malo zapucao na ženu i djecu kad na druge nije mogao i zapalio štagalj da ih *istera iz njega, pizda li im ona brezobrazna materina*... U međuvremenu je ovaj *izdah*nio... Kao i rat, uostalom, hvala bogu.

Mislim, čak i iz današnje perspektive ne izgleda logično vratiti se ovamo?

Zatim onaj drugi, moj pradjed sa strane očevog oca. Taj je lik, ne znam kako bih ga nazvao osim „taj lik“ imena Dane, prezimena Zagorac kao i ja, otišao u Ameriku, bio na Wild West, zaradio zlato, kefao se s Indijancima, Meksikancima, medvjedima, vukovima, Johnom Wayneom i Clintom Eastwoodom, bio kao oni likovi iz *Točno u podne* ili *Dobar, loš, zao*, mrka lica s debelim spojenim obrvama, s borama i opakim koltom uz glazbu Ennija

Morriconesa, onako, zrelih srednjih godina, oko 30, muževan, pljačkao vlakove na trasi Union Pacifica (a to je kvantni skok u odnosu na onodobno ličko drumsko razbojništvo), ali zaradio je neki novac, ma ne neki nego legendarni novac, puno novca, da bi odjednom odlučio vratiti se nazad u svoju ličku vukojebinu, pa je najprije na kartama i kocki u nekim prčvarnicama u Otočcu i Gospiću sprdio one golden bullions dolare, sat sa zlatnim lancem, pa čak i kolt... I ostade i on na tom svom selu opet do drugoga rata, opet ista priča, ustaše, četnici, partizani, Talijani, Nijemci, sve to... Pa zar nije mogao ostati u onoj priči o kaubojima i Indijancima? Čak nije ni narodni heroj, ništa, ne, taj je moj pradjed bio sve samo ne dokaz pametnog i dugoročnog ulaganja, naime, on je kao i ona prabaka, malo zagrizao tog novog svijeta i došao opet iz nekog nejasnog razloga nazad.

Pa zašto, za majku milu, zašto? Pa zar u toj Americi nije bilo nešto malo bolje i izazovnije nego ovdje?

E, pa to nije sve. Djed moje none, dakle moj prapradjed, taj je pak išao u onu Južnu Ameriku i došao je 1881. u Buenos Aires, gdje je proveo kao noštromo, tako smo barem mi mislili, točno dvadeset godina, stekao opet nešto novca, ma ne samo nešto, i malo više od nešto i eto ga, hop, 1901. vratio se i taj Bartol. Zašto? Nikome nije jasno. Jednostavno se vratio, oženio, dobio djecu, pokrenuo opet biznis, opet došao rat, pokrenuo sinu biznis i opa, ubi ga granata u onom drugom ratu. Eto, baš me zanima bi li ga ubila granata da je ostao na rijeci Plati. Dobro, nije ni Argentina neki genijalan izbor, ali hajde, barem je pamtila bolje dane.

Da zaokružim ovaj mali presjek urođenog obiteljskog idiotizma, tu je moj drugi prapradjed s majčine strane. Taj je odlazio i dolazio iz Amerike, napravio nekoliko djece, zatim opet odlazio i tako nekoliko puta. Ne znam kako se snalazio, navodno nije sve to skupa ni bilo tako loše, puno je Komižana te generacije radilo u Kaliforniji, sve su to bili opaki igrači, dobri radnici, mnogi od njih čak i s nekim poduzetničkim ambicijama.

Ali ovaj je moj oko 1913. došao u Komižu, taman stigao napraviti još jedno-dvoje djece i klisnuti natrag, kada je došao do Trsta i umro. Navodno od upale slijepog crijeva; valjda se tada umiralo od upale slijepog crijeva. Osim činjenice da je umro u Trstu, a i to znamo iz nekog telegrama koji je poslao neki njegov suputnik s kartom u istome smjeru, ne znamo više ništa. Nitko ga se ne sjeća, nitko ne zna gdje je ušteđevina, nitko nema ni jedan jedini dokument, nitko se ne sjeća ovoga neuspješnog povratnika, nitko ne zna ni gdje je točno pokopan. I sad se pitam, je li mu trebalo toliko vraćanje ovamo, iz San Pedra u Komižu? Zar nije mogao pokupiti tu svoju obitelj i trajno otići, kao i mnogi drugi, u tu Kaliforniju?

Eto, zar nije mogao neki moj fiktivni ja sada živjeti u „California“ kao moj daleki rođak David prezimena Felando s otoka Biševa i istraživati ove „eksotične korijene“ na drugom kraju svijeta uz dobro „pifo šuju“ kada za vrijeme ljetnih praznika dođe unucima pokazivati egzotične mediteranske prapostojbine?

I sada, kako drugačije nazvati to nego urođenim defektom, pogreškom u razmišljanju, ne znam kako bih se izrazio, urođenim idiotizmom koji te uvijek i iznova vuče na ovu luzersku stranu svijeta, ovdje gdje sve slabo uspijeva. Kako naći pravi naziv za tu samouništavalačku nostalgiju koja te iz evidentno boljega uvijek vuče ovdje gdje je evidentno gore?

Ili je riječ o nečemu što još uvijek ne mogu razumjeti? Dobro, da je samo jedan od njih drugačije odlučio, mene ne bi ni bilo, ali to nema veze. Mene ima, a opet ne razumijem zašto su se vraćali. Kao što ne razumijem zašto ja ne idem. Naime, za razliku od njih, ja sam barem na njihovom iskustvu mogao nešto naučiti. A to je da je po život opasna ludost ne pokušati se domoći te Amerike. A još je luđe domoći se pa se vratiti.

A očito nisam ništa naučio. Pa sada tipično hrvatski zdvajam. I potkrjepljujem tvrdnju da samo lud ili idiot ostaje.

Ili postoji crv sumnje: možda se zaista nebo urotilo kako bi se izvršilo nešto sasvim drugo. Tko će ga znati.

KARMINE ZA GOSPOĐU Š.

Gospođu Š. sam upoznao na neki neobičan način. Naime, punica joj je prodala grobnicu, neku dvostruku nišu na Trsatu, pa je kupoprodajna veza, umjesto da mine tijekom nekoliko dana dok se napravi prijepis i ostale formalnosti, nastavila kao prijateljska sljedećih desetak godina. Klasično, stariji bračni par, gospođa Š. i njezin suprug, izbjegli iz Bosne tijekom devedesetih, bez neke bliže rodbine, osim njezine sestre u Njemačkoj i njegovog brata u Kolumbiji. Da se odmah razumijemo, punica nije željela preuzeti na sebe onu brigu za „staru tetu koja nema nikoga, a poslije nam ostavi stan“. Za tu vrstu odnosa nitko nije bio spreman, već je to prije bila neka čudna prijateljska veza koja se sastojala od neobaveznih, povremenih nedjeljnih ručkova, povremenih šetnji po gradu, povremenog odvoženja liječniku, povremenog druženja s ostarjelom Š. i njezinim mužem. Dosta je bilo tih „povremeno“ i „neobavezno“ (što mi, iskreno priznajem, kao glavnom vozaču nije smetalo), a gospođa Š. je to uvijek vraćala doista dobrim baklavama (ali pred kraj su joj uvijek „jufke bile slabe“ i uvijek je bila kriva „ona mala što prodaje jufke na pijacu“). Kako je vrijeme odmicalo, to je „povremeno“ postalo skoro svakodnevno, a kad joj je umro muž, pokoj mu duši, postalo je još i češće jer je gospođa Š., žena bivšeg direktora iz bivšeg sistema, zaista zadržala ono držanje supruge direktora iz bivšeg sistema, a to je malo svisoka, s jednom gotovo napadnom nadmenošću koju joj, istini za volju, nismo previše zamjerali, valjda zato što je sve to bilo tek „povremeno“. Ipak je bila stara, bolesna i osamljena, u stranom gradu, u drugoj sredini, daleko od ljudi na koje je možda navikla i tako dalje, filozofirali smo i pokušavali naći opravdanje.

Da, bolesna, jer bolest se nekako dotakla i gospođe Š. za koju se činilo da bolesti nikada neće ni vidjeti, i to toliko da su je liječnici tog posljednjeg ljeta jednostavno otvorili i zatvorili; odnosno, ispalo je da nisu imali što spašavati, sve je bilo zahvaćeno bolešću, a napredovanje je sprječavala jedino starost, tako smo mislili. Tada je, ubrzo, gospođa Š. završila u hospiciju. Zna se kakvo je to mjesto, ali za živo čudo, čak i tamo dobijete komadić lijepe boje, komadić ukusnog obroka i komadić osmijeha. Ipak, gospođa Š. je sve to dosta loše podnosila, bila je prilično čangrizava, išli su joj na živce i drugi pacijenti (budimo realni, ona je u odnosu na mnoge izgledala najbolje), sestre i hrana i manje-više sve što joj je moglo ići na živce. Kao da je u tom domu, tih nekoliko posljednjih mjeseci, ponovo postala ona ista, stara gospođa Š. koja opet naređuje, zahtijeva, traži i izvolijeva, opet ona stara čangrizava direktorovica kojoj možda jest odzvonilo, ali se nije tako činilo nakon kratkih susreta

nekoliko puta tjedno. Punica je mjesecima vodila brigu o tom hospiciju, plaćanju računa, javlja nju rodbini i sličnim stvarima koje idu u red valjda „prijateljskog povremenog druženja“. Voljela me vidjeti, znao sam to, iako ni sam ne znam zašto. Nismo mi imali neke zajedničke teme, pa ipak nisam se neodazivao na pozive kada me osobno htjela pozdraviti. U krajnjoj liniji, valjda je i to dio nekog, možda neobičnog, prijateljstva.

Ipak, dođe smrt po svoje i dođu i ti posljednji dani. Oporuka je već odavno bila napisana, sve je već bilo pismeno riješeno, punica je, igrom slučaja, a da toga nije bila ni svjesna, postala „izvršni organ“ posljednje raspodjele, istini za volju, uz jednu simboličnu naknadu, a koja je, kako se kasnije pokazalo, ovisila o glavnim nasljednicima, te uz obavezu organizacije posljednjih dana i samoga sprovida. Opet smo se vratili na početak i na onu istu grobnicu koju joj je prije toliko godina prodala.

Sjetio sam se ovoga događaja jer je to bio samo jedan u nizu mojih ogleda o smrti, pa sam tako, opet nekom neobičnom igrom slučaja, dospio u sobu u koju je gospođa Š. bila smještena za svojih posljednjih dana na ovome svijetu. Ispalo je posljednjih sati. Ta soba je bila na dnu zgrade, na rubu, malo dalje od očiju ostalih sustanara, ovdje više nije bilo ni veselih boja, ni televizora, ni bilo čega što bi podsjećalo na život i ljepotu, nego samo spartanska oprema u obliku drvenih stolica za goste oko umirućeg, sivih zidova i kreveta okićenih tek raznim medicinskim cjevčicama, bocama i iglama. Mora da je smrt jako spartanska i jako ozbiljna pojava.

Dovezao sam punicu i dopratio je u sobu. Znao sam da treba biti uz umirućeg jer sam to negdje čitao ili čuo. Gospođa Š. je bila jedva živa, uglavnom nepokretna, tek s pogledom koji je valjda pitao „dokle“, ali sam ga ja nekako protumačio kao „spasi me“. Ne znam što je mislila. Ruke su bile neobično tople, izvalio sam neku možda neprimjerenu šalu, ali sam vidio da se nasmijala. Usta su bila otvorena na O, kao da pokušavaju još doći do zraka ili vode, ne znam, punica joj je na slamku davala vodu, ona više nije pila, zatim joj je davala na vatu. To je onaj neobičan osjećaj kada vam je posve jasno da je to kraj. Zanimljiva je slučajnost i to da sam od njezinog pokojnog supruga uspio uhvatiti isti taj posljednji pogled, ali tada, valjda je riječ o iskustvu, ne znam, nisam uspio shvatiti da je to taj posljednji pogled.

Ovaj put sam znao o čemu je riječ. I tada me prekinula neka tuga i osjećaj neke duboke, neartikulirane žalosti, osjećaja za drugog čovjeka koji valjda steknete naknadno, kada ste spremni na to. Ne, nije to bila žalost zbog prekida nekog mogeg neobično važnog prijateljstva ili smrti bliskog člana obitelji, nego tuga zbog toga što je smrt jednostavno

tužna i strana, neobjašnjiva, neizreciva i duboka, iskustvo koje vas, htjeli vi to ili ne, mijenja. Tužna je pomisao na taj prelazak i upravo zbog svega što sam ranije naveo, nije lako ni nama koji smo za sada ostali ni onima koji odlaze. Osjećao sam njezinu nelagodu, ne bih rekao sram, kao i njezin strah od iščekivanja, a mi smo tu bili kako bismo joj ga odagnali i pomogli da lakše prođe „carinske formalnosti“ onoga svijeta (kako to izgleda blesavo, ali, iskreno, zar nije tako, zar za suprotno ne kažemo da je netko umro sam „kao pas“?).

Punica i ja smo se pogledali, naš je pogled bio jasan, ovdje je riječ o minutama, čak ne ni o satima.

Sestra je na izlasku nehajno dobacila „može ona još tako jako dugo, danima“, valjda je proces umiranja toliko banaliziran svakodnevnim radom s umirućima da se može upravo tako prema njemu i odnositi. Punica i ja smo se opet pogledali, znali smo da je to danas, možda već sada.

Dok smo došli kući, a to može biti desetak-petnaest minuta, javili su da je umrla.

Sutra je trebalo organizirati sve one tehničke stvari, javiti rodbini, naći odjeću za ukop. Dok smo po njezinom stanu, po dokumentima, sumanuto tražili opet onaj idiotski vlasnički list od grobnice jer ga, naime, trebate imati za organizaciju sprovoda, naletio sam na neku pepeljaricu, a u njoj šest kovanica starih njemačkih maraka: jedna od pet, jedna od dvije i četiri od jedne marke, nikakve posebne vrijednosti, sve kovanice iz osamdesetih i devedesetih. Uzeo sam ih bez razmišljanja i grižnje savjesti da sam nešto ukrao; naime, gospođa Š. mi je već ranije davala neke markice i novčiće koje je njezin suprug sakupljao, nikakve posebne vrijednosti, ali meni na neki način ipak drage. Dakle, nisam osjećao nimalo srama ni nelagode zbog toga što sam učinio; naime, uzeo nešto što mi ne pripada, za čime, doduše, neće nitko ni žaliti ni pitati, ali što po prirodi i poretku stvari nije moje. Naravno, o tome nisam nikada ni na trenutak pomislio. Do sada. To je zacijelo bila plaća za prijevoz do granice. Tko bi ga znao.

BAJKA O OHOLOJ PRINCEZI

Bila jednom jedna ohola princeza. Bila je mlada, lijepa i što je najbolje od svega, pametna. Čitala je Heideggera i voljela smartphone i svoj Ipad i putovala je avionima po svijetu. Puno mladih prinčeva je voljelo oholu princezu, ali ona nije željela dati svoju ljubav nikome jer nitko nije bio sve što je ona tražila: da bude lijep, mlad, pametan i da je nasmijava čak i kad je tužna. Prinčevi su bili ili jedno ili drugo ili treće ili četvrto, ali nijedan nije bio sve odjednom. Osim toga, oni za koje je ona vjerovala da su po njezinoj mjeri bili su već oženjeni, mahom glupljim princezama od nje, a poneki čak i značajno ružnijim, da ne kažemo pravim babetinama. Svakome od njih, po odbijanju, princeza je dala nevidljivu iskru zaslijepljenosti njome, tako da su prinčevi odlazili dvostruko nesretni: odbijeni i zauvijek zaljubljeni.

Pa iako je ohola princeza imala štošta, imala je kabrio, kupovala je odjeću u Max Mari i mirisala je na najdivnije francuske parfeme, uvijek je bila centar događaja i svi su se jatili oko nje, ona je ipak osjećala da nije našla svoga princa i da joj ni jedan ne pristaje. Nije tražila seks nego ljubav, ali nije znala kako kada su svi bili bezveze. Zaigralo bi njoj srce na puno njih, čak i na trojicu u jednome danu, ali razum bi joj uvijek našao ama baš svakome neku manu.

I tako je ohola princeza bila mlada, lijepa, pametna i nesretna.

Jednom je pošla na neki svoj fensi izlet i lutajući važnim europskim gradom u muzeju je naletjela na vilu suđenicu. Bila je to neka stara, opaka baba, ali jako mudra i, začudo, otvorena srca prema našoj oholoj princezi. Kako su obje govorile po četiri-pet jezika i bile školovane na najboljim koledžima, brzo su našle zajedničke teme pa su stale ispred Apolona i Dafne... Tada joj se princeza požalila da nikada neće naići na svoga princa. Na to joj je vila rekla da će joj ona pomoći da zauvijek ostane mlada i lijepa i da će jednoga dana naletjeti njezin princ... Jednostavno mora.

Ohola princeza nije znala da je to istovremeno i kazna.

Kad je došla kući, princeza je zaspala i probudila se kao kameni kip: lijepa, zauvijek mlada, sa svojim mislima, i tako za stotine i stotine godina.

Koliko li se pokajala princeza kada su oko njezinog kipa trčkarale druge mlade princeze,

vesele, neobuzdane, sretne, pune leptirića u trbuhu, i koliko je generacija tih mladih lijepih princeza samo otišlo uz svoje prinčeve koji su bili i ovakvi i onakvi, a naša je kamena princeza plakala i plakala, ali to nitko, ama baš nitko nije ni znao ni vidio. Ostao joj je Sartre i ponešto Camusa, pa čak i Deleuzea s kojima je plakala nad svojom strašnom sudbom.

Tada je, jednog dana, pod njezin kip došao princ-pjesnik. Nije, doduše, bio pjesnik po zanimanju, bio je neki kirurg, ali je volio pjesnike i mudrost pjesništva; i jednostavno je zaplakao pored njezinog kipa želeći je tek poljubiti, jer se kipove uglavnom ne ljubi, zar ne? Ona je tada odjednom osjetila silnu čaroliju, osjetila je kako bi dala sto ovih mramornih života i sto Heideggera i Jaspersa i tri diplome s uglednog koledža i svu svoju popularnost, postala bi i stara i ružna i krezuba, čak i glupa i da svi znaju da ima problema s probavom, ma sve bi dala samo da bude s ovim čovjekom... Kako je čarolija počela, tako je i završila. Odjednom je ustala sa svojega postamenta.

Od tada do dana današnjeg ona i princ žive sretno, imaju puno djece i unuka i praunuka. I da, i dalje je zanimaju i Heidegger i Jaspers i govori četiri-pet jezika, ali joj se to sada čini manje važno jer je ipak naučila, teško i na svojoj koži, naravno, da oholost nije nikakva vrlina.

GRAND MAL

Ne znam jesam li to već negdje napisao, ali posljednjih sam se godina prilično dobro upoznao s bolnicama, odjelima, klinikama, poliklinikama, sustavima prijave, redovima, čekanjima, mišljenjima, ponovljenim mišljenjima itd. Valjda je to neka vrsta karmičke nadoknade za ono što prvih trideset i nešto godina nisam posjećivao bolnice. Tako sam upoznao kirurgije raznih tipova, torakovaskularnu, urološku, ortopedsku, maksilofacijalnu, zatim manje „krvave“ odjele poput neurologije, pulmologije, psihijatrije, hitne prijeme i u nas i u inozemstvu, da nastavim, dijabetologiju, oftalmologiju, urologiju, gastroenterologiju, zaraznu, kardiologiju, radiologiju i, jasno, onkologiju... konačno i palijativnu skrb te hospicije. Da se razumijemo, nisam bio na tim odjelima zbog sebe, tamo sam pratio ljude koji su prolazili terapije, hospitalizacije, imobilizacije, tretmane i sve ostalo, a ja sam, eto, tamo u(o)čio praksu bolničkih protokola, naravno, kada sam nakon nekog vremena svladao osjećaje užasavanja nad takvim mjestima i onim što me snađe da se tamo djenem; i kada sam shvatio da se tamo mogu kretati jer me nitko ništa ne pita niti me sputava. Pa vas tako danas gotovo bez greške mogu smjestiti u neki od bolničkih odjela, ovisno o bolesti, tehnici prijema (hitni ili redoviti), načinu na koji dolazite tamo (dobrovoljno ili loševoljno, odnosno uz policijsku pratnju – da, da, ima i takvih odjela, ali neću o njima), i to bez ikakvih komplikacija i veza, jasno, ako vam stvarno treba.

Najdraže mi je vrijeme posjeta. Pa onda lutam.

Tako sam danas bio na gastroenterologiji. Po n-ti put. U posjetu. Gledao sam posjetitelje, pacijente kako reagiraju, kako reagiraju posjetitelji, kako se bolesnici nekada zaista načekaju da posjeti odu. Gledao sam bez nekog posebnog interesa one plakate s liječničkih kongresa iz Stockholma, San Francisca, Madrida, Rima, sve one smiješne liječničke plakate s kojih nas ljupke i prezgodne djevojke, valjda, upozoravaju na Crohnovu bolest, kao da to ima neke veze s mozgom, i na kojima ljubazna liječnica u srednjim godinama grli staru ženu kojoj priopćava neku, očito gadnu vijest uz natpis, tako to nekako ide, „svako liječenje počinje s nama“.

Tada dolaze dvoje, muškarac i žena, vidim ih da lutaju neko vrijeme hodnicima, znaju što traže, ali zacijelo ne mogu pronaći. Sestre poslijepodne djeluju nezainteresirano, sada su samo nešto mrmljale sebi u bradu, dok je ovih dvoje još lutalo. Tada netko od njih dvoje zaustavi jednu sestru koja je stajala tik do mene; ova je samo grubo rekla, kao „što trebate“,

na što su oni rekli da su s Krka i da ih je liječnik opće prakse poslao u bolnicu. Jasno, sestra im je samo grubo rekla da nema ovdje nikoga. Da se razumijemo, uopće mi nije bila namjera miješati se, ja se nikad ne miješam, niti sam se želio praviti pametan, niti mi je cilj bio poniziti sestru. Izletjelo je iz mene spontano, samo sam im rekao neka odu dolje na hitnoću, prijave se i riješe svoj problem. Naravno, koliko god moja reakcija bila spontana i dobronamjerna, nije bila na mjestu jer nije na meni da se bavim time, pa čak ni u smislu dobronamjernosti.

Sestra je bila očito uvrijeđena, vidim da mi zadnjih dana ide taj sport, pa je samo presjekla s protupitanjem, kao „tko ste uopće vi“. „Nitko, posjeta“, odgovorim i odem za svojim plakatima. Nakon nekoliko minuta otišao sam niz hodnik, da bi sestra koju sam maloprije onako nesmotreno i nenamjerno uvrijedio, doviknula iz neke sobe za mnom i rekla „jesam li bila odvratna“ i netom sebi odgovorila „jesam, ne morate mi ništa reći“. Nisam se htio prepirati s njom, kažem još jednom, nije mi nimalo stalo ni do kakvog prepucavanja. „Ali, znate, zapravo su krivi liječnici opće prakse“, opet će ona dok je jednom pacijentu ispuštala vrećicu s mokraćom. Odgovorio sam joj nešto neutralno, uz zaključak „da, baš su liječnici opće prakse neki“ te smo izašli na hodnik, svaki svojim putem.

Najgore je od svega što sam danas shvatio da sam u bolnicama kao doma. Naravno, ne znam ništa o bolničkoj ekonomiji, o distribuciji pacijenata, o protokolima zahvata, pa, da budem iskren, niti ne želim znati. Da sam ikada išta od toga želio, studirao bih medicinu. Udomaćio sam se tamo kao posebna kategorija bakterije pa prepoznajem one fenomene tajanstvenih hodnika, izolacija, dizala koja vode ovdje ili ondje, stranputica kartona, odnosno informacija o povijestima bolesti, prvih kontakata s pacijentima (sve samo ne kao na plakatu), karakterima sestara, čistačica, glavnih sestara, liječnika, onih starijih i mlađih, i sve me to ponukalo da čudno vrijeme učenja o ovim fenomenima nazovem baš tako: grand mal.

Tada slijedi terapija, ja je ne pratim niti što znam o njoj, ja je inače zovem po bojama, ali sad ću se potruditi. Meni je daje glavna sestra kako i pristoji za ovakvog bolničkog veterana: risperidon kao glavni, seroquel, prazine, ciprallex kao drugi glavni lijek, xanax, 3 normabela od 10 mg za spavanje. Naravno, uz dozu 200 mg lamictala kako bi se prevenirale toničko-kloničke konvulzije. Ipak je to sve jedan veliki grand mal, zar ne?

PREKO OCEANA

Franka se penje na natkabinu barke, nono Marjan ima lijepu sedammetarsku plastičnu brodicu, ponos svoje flote, kaže – fijaker.

Djeca brode s odraslima preko cijeloga zaljeva, na drugu stranu, za to trebaju sati, dizel motor lupa u dosadujućem ritmu, a valovi mrtvoga mora su ogromni, kao planine, čini se kao da čamac potone na samo dno pa se onda penje, djeca gube osjećaj što je nebo, a što je more, čas je nebo duboko plavo, čas je more visoko modro...

Danijel se pridružuje Franki, stoje zajedno gore, oslonjeni na okvire vjetrobrana, oni idu preko mora-oceana, koji je okružen planinama, koje promatraju djecu, a djeca ih gledaju poput obrisu dalekih kontinenata. Djeca prelaze oceane tako svakom mogućom prigodom, ide li se do susjednog školja ili do ove obale na drugoj strani zaljeva. Ovaj svijet je svepovezan, i djeca to osjete.

Dupini, lastavice, galebovi, sve su to pokazatelji da je drugo kopno blizu, da je druga obala skoro nadohvat. Franki i Danijelu se na natkabini zaljev preobražava u golemo more s divovskim valovima i oceanskim nemanima ispod, čudovištima, a oni su na velikom jedrenjaku, čvrstom, sigurnom, koji gazi na drugu stranu, koji vode svojom voljom, upravljaju tim brodom vodeći ga ispravnim smjerom. Ne zamaraju se kako radi motor ni pregrijava li se, ne kormilare, to je za odrasle, poprskana su morskim sprejom i smiju se na valovima, vole njihanje mora, ne boje se, za njih je ovo obična, a opet neobična, prava avantura.

Idu k barbi Vjeku, nonotovom bratu, on s tetom Vinkom živi u svojoj kući u dubokoj uvali na drugoj strani zaljeva, u koju se ne može nikako doći osim barkom, a čim se u nju dođe, mora se proslijediti malom rijekom do njihove kuće koja je nekada bila na obali, a sada je na kopnu. To je mjesto koje ima bivšu obalu jer je rijeka nanijela mulj i zatrpala more; tako je kuća na moru postala kuća na kopnu.

Cijelo je njihovo mjesto neobično, bez ljudi, s malo ljudi, gotovo nitko ovdje ne živi, samo ruševine i prekrasni grbovi nad dovratcima bivših velikih palača, poneka kokoš i poneki mještalin koji sumnjičavo gleda.

Barba Vjeko je *kapitan od long korsa*, on je prešao cijeli svijet, on je sto puta bio na relaciji

preko Nort Atlantika i na Great Lakes, on je bio u Biskaju i na rtu Finistera toliko puta da zna svaku neveru, on je toliko puta prošao Torresovim tjesnacem i Hormuzom da ga zna svaki patrolni čamac, on je bio ispod Rta Horn ili Rta Dobre nade da skoro pitaju za njega kad će opet na partencu, on ima toliko priča da mu nije ravan ni nono Marjan. Nono Marjan je samo lokalni kapetan, ne kapitan od long korsa, to je nešto drugo, to je nešto veliko; nono je poznavao Svetac, Palagružu, možda Tremite i Sv. Ivana na pučini, nono je bio u Trstu, Veneciji, Ankoni i na Monte Garganu, ali ne pozna ove velike stvari, ove Bab el Mandebe, ove daleke gradove kao što su Baku ili Arhangelsk ili Vladovostok; za Franku i Danijela je sve to isto i jednako daleko, odnosno blizu.

Teta Vinka im je odmah ponosno pokazala kako je barba Vjeko uredio kuću, kako je popravio kamin, kako je uredio grb iznad vrata, kako je napravio – kondot, još nema vrata, ali je zavjesom odvojen od stubišta ispod kojega se nalazi pa se može „kenjat u kući“, kako kaže barba Vjeko.

Barba Vjeko je na tim partencama, koje traju i danas jer on još uvijek plovi, radio makete jedrenjaka, strpljivo, valjda dok su vani hučale nevere u Biskaju i dok je ostao u Murmansku zaleđen ili dok su mu ledolomci krčili put od Thunderbaya do Montreala; valjda je tada barba Vjeko bio strpljiv u svojem velikom apartmanu na brodu, Danijel je jednom čak i bio kod njega, liftom se išlo do 10., 11., tko zna koje palube gdje mu je bio komandni most, tamo je barba Vjeko bdio nad brodom, nad štivama, nikad mu se ništa nije dogodilo, iako je u Jemenu bio zarobljen mjesecima i iako je morao napustiti brod zbog zaleđivanja negdje iznad polarnog kruga, možda u Bijelom moru, možda negdje još i dalje, možda i na Sjevernom polu. To je djeci bio nezamisliv svijet koji su ona svodila na ovaj svoj koji vide, osjećaju i razumiju; školj je bio taj daleki prekoceanski kontinent, a ova je plovidba do barba Vjeko bila kao put oko svijeta.

Vani se mračí, večera je prošla, ovdje ima bezbroj komaraca za razliku od njihove uvale, ovdje je sve puno te gamadi koja grize po cijele noći; teta Vinka ima sprejeve i odjeću za takve prilike, barba Vjeko nosi šešir kao engleski kolonijalist, podsmjehuje se bratu, nonotu Marjanu, pričaju o starom Bartolu, dok djeca velikim očima gledaju u mrak, u okolnu šumu koja je veća i strašnija od one oko njihove kuće, oko njihove uvale; ova je šuma neobično duboka, ovdje su brda veća, ovdje je dječji strah od kudlaka i macića, od malika i baškarika, od tih nekih strašnih pojava veći, djeca moraju spavati s odraslima, strah ih je, ne žele biti sama u sobi, usnut će prije ovdje na roditeljima, na terasi, no što će sama otići na kat spavati, u ovom tako čudnom svijetu u kojem im se čini da su čas na Filipinima, čas u

Kanadi, a već sljedeći tren na Antilima, da bi već sljedećeg trena bili negdje pored mračne šume koja prijeti.

Isto je i kod njih u uvali, kada mrak okruži kuću i nestane ikakva svjetla, osim u daljini, osim drugih mjesta s druge strane zaljeva, osim svičarica na moru, nema drugih svjetala do krijesnica; djecu mrak paralizira, djeca se boje priče o baškariku koji čeka na raskršćima, ne zna se točno kako izgleda i ne zna se je li ga tko ikada vidio, no on je strašan, da, zato je gore na Križevici raspelo, veliko raspelo koje ga treba uplašiti da ljudi mogu sigurno noću proći tim putem, tim križanjem, a da ne sretnu to biće iz more koje valjda šumom noću urliče; čuli su nekom prilikom da je on duša nekog umrlog čovjeka, nono Marjan je jednom pričao kako se davno, davno, a ima tome možda i 60 godina, vraćao noću iz vinograda i da ga je sreo na Križevici, i da je trčao koliko su ga noge nosile, no nije mogao bježati jer su mu noge bile teške. To da ga je susreo mora biti živa istina jer potvrđuje barba Vjeko, a sve što priča barba Vjeko je živa istina. Jednom prilikom je na tom mjestu, na Križevici, stajao neki čovjek u odijelu i pitao ga je gdje je put za njihovu valu, da bi zatim vidio da ima jednu jedinu konjsku nogu, da, to je bio glavom i bradom baškariko, to je bio taj demon, kaže barba Vjeko da je on siv kao pepeo i da mu je lice bez ikakva izgleda, a pogled strašan, da uz onu konjsku nogu, kada se bolje pogleda, ima i dva roga na glavi koje vidiš tek kada shvatiš da je to upravo on.

Nekada je pričao ovakve priče stari Bartol, ali sada Bartol kunja po cijele dane ili je nervozan pa mu moraju dati baškot da ga grize svojim umjetnim zubima uz malo čaja; danas Bartol ne ide nigdje, njegove priče pričaju ostali muškarci u mjestu.

Djeca su ušuškana ovim strahom. Neće sama gore u sobe. Djecu prolaze trnci, strah ih je svake sjene u kući barba Vjeka, svake afričke maske koja stoji na zidu, svakog šušnja, svih bubnjeva iz Benina i preparirane kobre iz Indije.

Ima još toga, nono iznosi sumnju da zna da je stara Pjerina bila napadnuta od vještice, ali da je to bilo davno, da ju je noću zajahala štriga i da je odonda takva, previše religiozna. U to je vrijeme, djeca ne znaju koje je to vrijeme, ali u to je vrijeme vještica bila u mjestu, vještica je postajala i mačka i žena, i zaista je jedne noći jednome ribaru ukrala lignju, a on ju je udario štapom kojim je razgrtao žar. Sutra je vještica imala na sebi opekotinu posred lica, najvjerojatnije je ona sama bila ta koja je zajahala Pjerinu. A možda je i sama Pjerina bila štriga, tko će ga znati.

Djeca nisu čula što je dalje bilo jer su zaspala, sutra je povratak, ova će avantura obilježiti

cijelo ljeto, imat će što pričati drugoj djeci u uvali.

Dok traje povratak tijekom dana vrijeme se malo promijenilo, Franka i Danijel su ponovno na natkabini, a ono što se jučer činilo kao bezopasan kvar, sada se na pučini zaljeva pokazalo kao ozbiljan problem jer je motor pregrijan stao, a valovi su bivali sve veći, no djecu to nije zanimalo, znali su da će sve biti u redu, imalo se toliko toga za ispričati da nisu znala odakle bi krenula, o čemu bi najprije pričala, opet su se smijala dok su odrasli dolje palili pomoćnu penticu koja ih je gurala svega dvije-tri milje na sat pa je putovanje potrajalo satima, na valovima koji su sada bili veći nego oni u pričama barba Vjeke u Biskaju, koji su sada bili hladniji i oštrij nego tamo gdje mu se brod zamrznuo. Djeca vjeruju da je sve u redu, ona vjeruju da će se sve popraviti samo od sebe i doći na svoje mjesto; znači djeca stvarno u to vjeruju i nema razloga da ih se razuvjerava, to se odrasli bave problemima koje sami stvore i pitanjima na koja daju odgovore.

Djeca su nakon nekoga vremena, kao konačnu potvrdu svoje vjere da će sve biti u redu, ugledala kita, pravoga kita koji je lagano prolazio mimo njih, koji je ispuhnuo kao kakav vodeni top morsku prašinu u zrak, zamahnuo repom i nestao u dubini; znala su djeca, a i odrasli, kit je rijetkost, vidi ga se tek svakih nekoliko godina, a to znači da dolazi neka promjena.

O predvečerju su djeca zaspala u kabini, a putovanje je trajalo i trajalo, no to nema nikakve veze, sutra će svanuti novo sunce, a priča će se sigurno morati nekome ispričati jer nema smisla da je se zaboravi.

Milan Zagorac

Rođen 1976. u Rijeci. Završio studij hrvatskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Rijeci. Od 1997. do 2001. bio pomoćnik glavnog urednika časopisa *Rival*. Od 2002. radio kao pomoćnik glavnog urednika u izdavačkoj kući Adamić, od 2005. do danas vodi sa suprugom Tamarom Modrić izdavačku kuću Studio TiM. Od 2009. do 2013. direktor Izdavačkog centra Rijeka i njegov glavni urednik.

Od 2013. sudionik i suorganizator *Ri Lita*, suosnivač i urednik časopisa i portala za književnost i umjetnost *Književnost uživo*, urednik nekoliko edicija u elektroničkom i klasičnom izdavaštvu. Objavljuje kritičke tekstove, osvrte, recenzije, prikaze, eseje, poeziju i prozu od 1997. u *Rivalu*, *Plimi*, *Književnoj reviji*, *Književnoj Rijeci*, sisačkim *Riječima*, *Novoj Istri*, *Vijencu*, *Studentskom listu*, *Novom listu* te je stalni suradnik *Korzo.neta* i *Magazina GKR* na kojima redovito objavljuje kolumne i recenzije. Vodi blog *Aksiomatični Milan*. Do sada je objavio više od 500 tekstova proze, eseja, prikaza, osvrta i kolumni te uredio i objavio 400 naslova knjiga i časopisa u izdanjima *Adamića*, *Studija TiM*, *Rivala*, *ICR*-a kao i skupine *Ri Lit* i *Književnosti uživo*.

Objavio: *Dan velikih valova*, *antologija Rivalova naraštaja* (izbor iz časopisa *Rival* uz kritički pogovor, koautorstvo s Goranom Ušljebrkom i Mladenom Uremom, 2001), *Želiš li pogledati sunce u ponoć?* (roman, 2002), *Jeste li kupili direktoru parkerice* (roman, 2006); *Janko Polić Kamov, njegovo i naše doba* (u koautorstvu s Mladenom Uremom, 2010), *Spojene vožnje* (roman, 2011), *Vražji prolaz* (roman, 2014), *Simpatija za luzere na riječki način* (izabrane kolumne, 2015), *Objava po povratku iz crne šume – simboli vječnog sazrijevanja* (esej, 2015), *Noina velika avantura* (roman za mlade, 2016), *Noćni ekspres* (proza, 2017) te *Car Edgar i razvrstavanje otpada* (slikovnica, 2019).

Biblioteka elektroRI

knjiga 17

Milan Zagorac

NOĆNI EKSPRES

© 2020 Milan Zagorac

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2020

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Krešimir Pintarić

Urednik

Goran Čolakhodžić

Fotografija

ID 123090 / Pixabay.com

ISBN 978-953-345-773-4 (HTML)

ISBN 978-953-345-774-1 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-345-775-8 (PDF)

ISBN 978-953-345-776-5 (MOBI)

Prvo izdanje

Studio TIM, Rijeka, 2017.

**Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Grada Rijeke i Ministarstva kulture
Republike Hrvatske.**

